
ŠTÚDIE

BITKA NA MORAVSKOM POLI 1278

PETER ROHÁČ

ROHÁČ, P.: The Battle of Marchfield 1278. *Vojenská história*, 3, 21, 2017, pp 7-32, Bratislava.

The study is a follow-up to the recently published articles in *Vojenská história*, which analysed the causes, development and consequences of the Czech-Hungarian wars for the Babenberg heritage. The epilogue of this great Central European conflict from the 2nd half of the 13th century, resulting in the military victories of the Czechs (and defeat of the Hungarians on the other side) and finally in the diplomatic dominance of the Habsburgs, which prevailed over the activities of the Czech king Přemysl Otakar II., represented the final international isolation of the Czech king and the final military conflict, which resulted in the Battle of Marchfield in 1278, with the Hungarian and Reich units defeating the Czech king. The study continues the topic of war on the Babenberg heritage, in which this Central European focus of the topic against the background of the relationships of the Austrian countries, Czech countries and the Hungarian Crown concentrates on the detailed analysis of sources in terms of participation of the Hungarian noblemen as well as the development of military events. In the Slovak historiography, no sufficient attention was paid to this topic and even if it has been processed in detail abroad, it is beneficial mostly in terms of its orientation on the Hungarian sources, the diplomatic material in particular. The paper is based on a consistent work with the primary sources of both narrative and diplomatic nature, the author has critically researched and put into context. The secondary literature is also largely represented and applied correctly.

Military History. Czech-Hungary. 13th century. The Battle of Marchfield 1278, Premysl Otakar II., Rudolf I. Habsburský, Ladislav IV. Kumansky, Henry of Kysek.

Po dvoch neúspešných vojnách z rokov 1271 a 1273 sa pre uhorskú stranu ukázala možnosť na odplatu českému rivalovi potom, čo sa v Ríši objavil nový nemecký kráľ, Rudolf I. Habsburský. Ten sa v podstate okamžite dostal do konfliktu s Přemyslom Otakarom II. Český kráľ tak nielenže stratil pokojné zázemie na západe, ktoré mu v predošlých konfliktoch s Uhorským kráľovstvom krylo chrbát, ale postupne sa dostal pod dvojitý tlak, Ríše a uhorského dvora. Pre Přemysla to bola osudová rana, ktorá ho stála nielen všetky dovtedajšie územné zisky, ale napokon ho priviedla i na bojisko Moravského poľa v lete roku 1278.

Vzt'ahy súperiacich strán do roku 1278

Mier medzi českým kráľom Přemyslom Otakarom II. a uhorskou stranou, po predošlej vojne v roku 1273, nebol uzavretý ihneď po skončení bojov, ale najskôr až niekedy v roku 1275, prípadne ešte rok predtým. Presné detaily nepoznáme, no je viac-menej isté, že cesty k nemu neboli jednoduché. Trochu svetla do vtedajších udalostí snáď vnáša formulárový záznam Henricha z Isernie (asi 1275 – 1276). Aj keď ide „len“ o diplomatický formulár,

resp. typ rétorického cvičenia, predsa len do istej miery reflektuje niekdajšie udalosti. Išlo o fiktívny list českého kráľa srbskej kráľovnej, podaný ako správa o novouzavretom mieri, resp. najmä o jeho porušovaní a zároveň aj o odmietnutí ďalších rokovaní s uhorskou stranou. Dôvodom mala byť najmä účasť antičesky zameraného uhorského magnáta a kráľovského taverníka Joachima Pektariho z rodu Gutkeled na predošlých rokovaníach. Vyčíta mu najmä intrigy proti Přemyslovi a fakt, že on a jeho dvorská klika ovládala v tomto duchu malého kráľa Ladislava IV. Otázkou však je, kedy sa tak malo stať. Samotný Joachim bol totiž v priebehu svojho taverníctva, medzi júnom 1273 a koncom roka 1275, dvakrát zosadený a opäť dosadený do funkcie. Medzitým, čo autor formulára Joachimovi vyčítal, by sme napr. našli i jeho snahu nadviazať dynastické zväzky Arpádovcov s nemeckým kráľom (pre českú stranu „grófom“) Rudolfom Habsburským, ale aj podporu „neverných“, či akési nejasné územné požiadavky na úkor českej strany. Nájde tu však i náznak, že do mierových rokovaní zasiahli (alebo to bolo len želanie českej strany?) aj vyslanci Ladislavovho svokra – neapolského kráľa Karola I. z Anjou. Ak aspoň čiastočne uveríme osnove danej správy, mohlo by to naznačovať nielen zdĺhavosť a zložitosť rokovaní, ale aj uzavretie samotnej mierovej dohody a následné komplikácie pri jej napĺňaní.¹

Na druhej strane vidíme, že sa predošlé rozbroje a prevraty na uhorskom dvore neskončili. Čo charakterizuje chaos v krajine, je najmä časté striedanie sa príslušníkov elity v dvorských funkciách a v hodnostiach županov. V prípade mocného Henricha Kyseckého opäť počujeme o jeho zrade, únose malého vojvodu Ondreja, kráľovho brata a odboji, ktorý mali pomáhať zlikvidovať aj kráľovskí lukostrelci zo Železnohradského komitátu.² Krajina sa zmietala v nepokojoch a jedným z vrcholov bola práve porážka Henricha z Kyseku v roku 1274. Ten sa niekedy v druhej polovici roka 1273 zmocnil vlády a malého kráľa i s matkou držal v Budíne. Takto prišli o moc Čákovci, pričom Peter Čák musel ujsť od dvora. Situácia sa však čoskoro otočila, pretože práve Peter porazil Kysekovcov a v bitke pri dedine „Fuen“ padol i samotný Henrich.³ Došlo tiež k rozporom

¹ „A. 1275. Pax inter Ungaros et Bohemos pro tempore reformatur.“ *Chronicon Salisburgense*. In GOMBOS, Franciscus Albinus. *Catalogus fontium historiae Hungariae I*. Budapestini : Ab Academia litterarum de Sancto Stephano rege nominata editus, MCMXXXVII, s. 697, č. 1490. „... pacem... inter L... Regem Ungarie et nos per personas spectabiles... novissime ordiantam... volumus observare...“ DOLLNER, Joachim. *Codex epistolaris Prímislai Ottocari II*. Viennae 1803, s. 35-38, č. XIII. a poznámky na s. 38-42. Fejér zaraďuje danú správu k roku 1276. FEJÉR, Georgii. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis V/2*. (CDH) Budae : Typis typogr. Regiae universitatis Ungaricae, 1829, s. 315-320. V našej historiografii svojho času už Záborský uvažoval o uzavretí mieru začiatkom roka 1274 po zmierení sa kráľa Ladislava s matkou. ZÁBORSKÝ, Jonáš. *Dejiny kráľovstva uhorského od počiatku do časov Žigmundových*. Bratislava : Slovart, 2012, s. 445. ISBN 978-80-556-0407-7. Pozri tiež: SZABÓ, Károly. *Kun Laslo 1272-1290*. Budapest : Mehner Vilmos Kiadása, 1886, s. 33. K Joachimovej kariére pozri: ZSOLDOS, Attila. *Magyarország világi archontológiája 1000-1301*. Budapest : História-MTA Történettudományi intézete, 2011, s. 63. ISBN 978-9627-38-3.

² „sagittarij Regales de Comitatu Castris Ferrei... cum Herrico quodam Bano Sclauonie... et filijs ac fautoribus suis, qui Ducem Andream fratrem nostrum... rapere, et exercitum ducere contra Coronam Regiam... infidelitatem manifestam...“ WENZEL, Gusztáv. *Codex diplomaticus Arpadianus continuatus XII*. (CDAC) Pest, Budapest : A Magyar tudományos akadémia, 1862-1874, s. 111-113, č. 102. ZÁBORSKÝ, ref. 1, s. 442-443.

³ Listina, ktorou Ladislav IV. v januári 1274 vracia Petrovi Čákovi Senicu, ktorú prechodne získal Henrichov syn Ivan. „magister Petrus Comes Supruniensis et Sümeghiensis... quando nos et domina Regina, mater nostra... per Henricum Banum et alios... infideles, detenti fuimus apud Budam, ac demum in conflictu... circa villam Fuen... ubi idem Henricus Banus per... magistrum Petrum in prelio victus vitam finivit... ratificando... possessione Scynche Johanni filio ejusdem

medzi Alžbetou, kráľovnou – matkou a malým kráľom, ktorí sa zmierili, vraj až po zásahu barónov a prelátov v januári 1274.⁴ Alžbeta pritom bola počas konfliktu dočasne uväznená na hrade Turiec, kde ju strážil (ale tiež požičal 100 hrvien) Ondrej, župan hradu Bana z rodu Hunt-Poznanovcov.⁵ Pri vzájomných bojoch bol neskôr, po útoku Čákovcov, vypálený Vesprím, pretože jeho biskup Pavol pochádzal z nepriateľského rodu Kysekovcov.⁶ Chaos v krajine si okrajovo všimli aj cudzie pramene.⁷

Zložitá bola tiež situácia v Přemyslovej ríši. Český panovník musel čeliť diplomatickej ofenzíve nového nemeckého kráľa Rudolfa I. Habsburského, ktorá priamo ohrozovala jeho územné zisky v alpskej oblasti. Nádeje, ktoré kládla česká strana do predošlého nemeckého kráľa Alfonza X. Kastílskeho (1252 – 1282) („panoval“ spoločne s Richardom Cornwallským) totiž nepriniesli žiaden osoh. Rudolf pritom využil odpor vzdorovitého Přemyslovca, ktorý odmietal uznať jeho voľbu za kráľa a uvrhol ho do ríšskej kliatby. Potom, čo Přemysla zdiskreditoval ako uchvatiteľa a škodcu ríše, dosiahol jeho odsúdenie na ríšskych snemoch v rokoch 1274 – 1275. Habsburgovi išlo o uznanie svojej supremacie nad Přemyslom, no v prvom rade chcel získať pre svoj rod bohaté alpské vojvodstvá.⁸

Herrici, tunc Comiti Supruniensi traditum eo tempore, quo dictus magister Petrus per suos emulos in persecucione positus fuit, et de domo Regia effugatus...“ WENZEL, Gusztáv. *Codex diplomaticus Arpadianus continuatus IV*. Pest, Budapest : A Magyar tudományos akadémia, 1862, s. 37-39, č. 17. V tom čase došlo i k Joachimovmu únosu malého vojvodu Ondreja. PAULER, Gyula. *A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt II*. Budapest : Az Athenaeum Irod. és Nyomdai R. Társulat Kiadása, 1899, s. 315-317. Pozri: RÉVÉSZ Ferencz. Németújvári Iván. Élet- és jellemrajz. In *Erdélyi Múzeum. kötet VIII., szám 1*. Koloszvár 1891, s. 69-71.

⁴ Listina z 23. januára 1274 už po zmierení Ladislava IV. s matkou sa týka vrátenia Nového Mesta nad Váhom komesovi Vavrincovi, ktorý stál pôvodne na strane kráľovnej. „...inter nos... et...Reginam matrem nostram... guerrarum materiam suscitasset... discordantibus Baronum animis ad concordiam reuocatis... cum... Regina... ad pacis et concordie deuenimus vnionem... tractatus nostri... statuendo; vt possessiones Baronum, nobilium... reddi et restitui debeant, et dampna... restaurari... Comes Laurencius filius Kemen... Baro noster... per suos inimicos superatus, ea uice se et filios suos coactus ad partem transtulerat predictae matris nostre, et ob hoc possessio ipsius Vyhel... restituiimus...“ CDAC XII. s. 98-100, č. 95. Pozri preklad: Kolektív autorov. *Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov III*. Bratislava : Literárne informačné centrum, 2003, s. 233-234, č. 116. ISBN 80-88878-82-9. PAULER, ref. 3, s. 310. Porovnaj: ORSÁGOVÁ, Zuzana. *Maria Laskaris and Elisabeth the Cuman: Two examples of Árpadian queenship*. Budapest : CEU, 2009, s. 45, 72. Pozri tiež: UBUL, Kállay. Kutatások IV. László korára : első közlemény In *Századok 40. évf. 1. sz/1906*. Budapest 1906, s. 53-54.

⁵ „Elysabeth... Regina... Andreae Comitis de Bana filii Iwancae... dum Baronum nostrorum quorundam perfidia Captiua in Castro Turul, in eius Custodia morabamur... fidelium seruitiorum ipsius, et Pecuniae quantitatis centum Marcarum nobis... mutuatae...“ CDH V./2, s. 217. LUKAČKA, Ján. Traja šľachtici slovenského pôvodu na uhorskom kráľovskom dvore. In *Ján Jessenius. Slováci na panovníckych dvoroch*. (Zost. KLIMEKOVÁ, Agáta – AUGUSTÍNOVÁ, Eva). Martin : Slovenská národná knižnica, 2012, s. 174-175. ISBN 978-80-8149-002-6.

⁶ K Čákovcom pozri: KARACSONYI, János. *A magyar nemzetsége a XIV. század közepéig I. kötet* Budapest : A Magyar Tudományos Akadémia, 1900. Reprint, Budapest : Nap kiadó, 2004, s. 341-343. ISBN 9638116110. K bojom o moc: PAULER, ref. 3, s. 309-311, 314-318, 322-324.

⁷ K roku 1275. „In Ungaria multa spolia et occisiones nobilium vicissim sunt commissa.“ Continuatio Claustroneoburgensis VI. In GOMBOS I. s. 767, č. 1756. Celkovo k vnútorným bojom: SZABÓ, ref. 1, s. 18-24, 27-32, 34-37. Porovnaj: HÓMAN, Bálint – SZEKFÜ, Gyula. *Magyar történet I*. Budapest : Királyi Magyar Egyetemi Nyomda - Maecenas Kiadó, 1935/1990, s. 591-594. ISBN 963-7425-34-9. V krátkosti: KRISTÓ, Gyula. *Az Árpád-kor háborúi*. Budapest : Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, 1986. s. 142-143. ISBN 963-326-348-4. Podobne tiež: MÖR, Wertner. A Güssingiek I. In *Századok XXIX*. Budapest 1895, s. 50-51.

⁸ FRANZL, Johann. *Rudolf I. Der erste Habsburg auf dem deutschen thron*. Graz, Wien, Köln : Verlag Styria, 1986, s. 108-113, 115-117. ISBN 3-222-11668-7. Porovnaj: HOENSCH, Jörg Konrad.

Na druhej strane bola dôležitým faktorom i nespokojnosť s českou vládou v Štajersku, Korutánsku a Rakúsku. Přemysl tak musel v roku 1275 potláčať povstanie v Štajersku a ľudia tamojšieho českého hajtmana Milotu z Dědic neušetřili ani majetky nepriateľsky naladeného salzburského arcibiskupa Fridricha a jeho sufragánov.⁹ Zvlášť dôležitým faktorom boli v tomto zápase práve postoje salzburského arcibiskupa Fridricha, resp. jeho sufragánov. Arcibiskup už v auguste 1274 hľadal v novom nemeckom kráľovi oporu proti Přemyslovi, ako aj proti bavorskému vojvodovi Henrichovi. Značné výhody to však prinášalo najmä samotnému Habsburgovi. Keď totiž v októbri toho istého roka provinciálna synoda salzburskej arcidiecézy schválila štatúty odsudzujúce poškodzovanie cirkevných práv, boli namierené najmä proti českému kráľovi. No situácia sa pre Přemysla vyjasnila najmä po ríšskom sneme v Norimbergu v novembri 1274, keď sa Rudolf postavil jednoznačne na stranu nespokojných prelátov. Reakcia českého kráľa bola nanajvýš energická a na svojich územiach obsadil, resp. vyplienil rozsiahle majetky salzburského arcibiskupa a čiastočne i jeho sufragánov. Hlavnú rolu pritom zohral, vyššie spomínaný, český správca Štajerska – Milota z Dědic. Svoj primárny účel to splnilo a biskupi, napr. Lev z Rezna a Peter z Pasova sa podriadili. V tomto smere v prospech prelátov neurobil Habsburg, napriek svojim vyhláseniam v podstate nič, pretože jeho pozícia nebola ešte natoľko pevná, aby si mohol dovoliť priamu vojenskú konfrontáciu s mocným českým panovníkom. A tak sa odbojný arcibiskup, ktorý vyčíslil utrpené škody na astronomických 40 000 hrivien striebra, musel na konci mája 1275 dočasne podriaďiť „tyranskému“ Přemyslovcovi. Salzburský prelát však patril medzi dôležitých spojencov Habsburga a bolo i Přemyslovou chybou, že napokon „obetoval“ túto, dovtedy pročeskú pozíciu, spojenectvu s Henrichom Bavorským. Vplyvný arcibiskup sa tak stal iniciátorom protičeskej politiky v rakúskych krajinách a pomohol dotlačiť do rovnakého tábora i bavorského vojvodu.¹⁰

Přemysl Otakar II. von Böhmen. Der goldene König. Graz, Wien, Köln : Verlag Styria, 1989, s. 203-210. ISBN 3-222-11910-4. Pozri: PAULER, ref. 3, s. 318-319. Podobne: KRIEGER Karl-Friedrich. *Habsburkové ve středověku. Od Rudolfa I. (1218-1291) do Fridricha III. (1415-1493).* Praha : Argo, 2003, s. 39-41. ISBN 80-7203-463-7. Celkovo aj: VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí Koruny české III. 1250-1310.* Praha : Paseka, 2002, s. 151-156. ISBN 80-7185-433-6. Porovnaj: ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar II.: král na rozhraní věků.* Praha : NLN, 2011, s. 397-409. ISBN 978-80-7422-118-7. Stručne aj: MARSINA, Richard. Přemysl Otakar II. a Uhorsko. In *Folia Historica Bohemica I.* Praha : Ústav československých a světových dějin ČSAV, 1979, s. 50-51.

⁹ WIEDL, Birgit. Der Salzburger erzbischof Fridrich II. von Walchen und seine Beziehung zu Přemysl Otakar II. und Rudolf I. von Habsburg. In *Böhmisch-österreichische Beziehungen im 13. Jahrhundert., Österreich (einschliesslich Steiermark, Kärnten und Krain) im Grossreichprojekt Ottokars II. Přemysl, König von Böhmen.* Vorträge des internationalen Symposions vom 26. bis 27. September 1996 in Znaim. Bláhová, Marie. Praha : Das Österreichische Kulturinstitut Prag, 1998, s. 137-141. ISBN 80-85899-43-6. Habsburg zároveň nadviazal v roku 1274 aj styky s anjuovským dvorom v Neapole. CHALOUPECKÝ, Václav. Uherská politika Přemysla Otakara II. In *Pekařův sborník. Od pravěku k dnešku. Díl I.* Praha 1930, s. 181-184. K tomu: HOENSCH, ref. 8, s. 212-215. Pozri aj: FRANZL, ref. 8, s. 115. V krátkosti: DOPSCH, Heinz – BRUNNER, Karl – WELTIN, Maximilian. *Österreichische Geschichte 1122-1278. Die Länder und das Reich: der Ostalpenraum im Hochmittelalter.* Wien : Ueberreuter, 1999, s. 472. ISBN 3-8000-3532-4. K osobe Milotu z Dědic a jeho akcií v Štajersku: LIBOR, Jan. Zvěst o věrné službě a mýtu o zradě Miloty z Dědic. In *Pocta králi. K 730. výročí smrti českého krále, rakouského vévody a moravského markraběte Přemysla Otakara II.* Brno - Znojmo : Matice moravská, 2010, s. 96-98. ISBN 978-80-86488-67-7. Celkovo tiež: ŽEMLIČKA, ref. 8, s. 412-415.

¹⁰ Napr., arcibiskup Fridrich sa sťažuje na Milotove útoky a márne žiada o pomoc kráľa Rudolfa. GERBERTI, Martini. *Codex epistolaris Rudolphi I. Romanorum regis.* (CER) Vindobonensis : MDCCCLXXII, s. 70-71, č. VIII., resp. obracia sa i na pápeža, CER s. 71-72, č. IX. No ešte aj

Osobitou je i otázka postoja kúrie, ktorej Rudolf ustupoval, kým český kráľ u nej, naopak, pozície strácal. Nič na tom nezmenila ani „propaganda“ v správe olomouckého biskupa Bruna z decembra 1273 pápežovi, podľa ktorej ideálnou osobou na zvládnutie problémov „kresťanstva“ mohol byť len Přemysl.¹¹

V tomto smere sa postupne zmenil pomer síl v strednej Európe a postoj Uhorského kráľovstva, resp. tej časti aristokracie, ktorá bola práve pri moci, sa stával jazýčkom na váhach v zápase medzi Přemyslom a Habsburgom. Tak rod Kyseckých stál na českej strane, kým Joachim Pektari či jeho odporcovia Čákovci na strane kráľa Rudolfa. Je to isto posun, čo sa týka vplyvu krajiny na udalosti západne od jej hraníc a jej mocenského postavenia, ktoré očividne pokleslo. Uhorské kráľovstvo už totiž nie je určujúcim, ale len doplnkovým faktorom v boji o alpské krajiny.¹² Tak či tak však bolo dôležité ako spojenec, čo si uvedomovali obe strany a najmä Rudolf sa snažil získať si tamjšiu „vládu“ do svojho tábora. Výrazom toho je i korešpondencia medzi ním a uhorským dvorom, ohľadom už v roku 1274 plánovaného sobáša brata Ladislava IV. Ondreja (slavónskeho a chorvátskeho vojvodu) a Rudolfovej dcéry, čo malo spečatiť spojenectvo. Bola to dôležitá otázka i pre uhorskú stranu, ako to vyplýva zo záujmu o ďalšie rokovania.¹³ Aj česká strana si samozrejme bola vedomá dôležitosti svojho východného suseda a snažila sa minimálne o jeho neutralizáciu. Podarilo sa jej to však iba dočasne, keď sa v roku 1275 dostala nakrátko k moci „pročeská“

začiatkom roka 1276 sa sťažuje na škody, ktoré utrpel. CER s. 110-111, č. XXXIX. Rudolf sa pritom už od roku 1274 snažil diplomaticky nakloniť i rakúskych prelátov prostredníctvom salzburského arcibiskupa, či aquileiského patriarchu, pozri napr: BAERWALD, Hermann. *Fontes rerum Austriacarum XXV.* (FRA). Wien : Aus der Kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei, 1866, XXV. s. 278-279, č. 67, s. 300-302, č. 5. V roku 1274 sa zas snaží odvrátiť Henricha Bavorského od spolupráce s českým kráľom, CER s. 39, č. XXXI. Nasledujúci rok svoje snahy zopakoval a navyše sa ho snažil zmieriť s jeho bratom, falgrófom Ľudovítom. CER s. 77-79, č. XIII. Ešte na prelome rokov 1274-1275 však Rudolf hrozil Henrichovi, pretože odmietal prijať svoje územia z jeho rúk ako léno. FRA XXV. s. 390-391, č. 43. BUSSON, Arnold. Salzburg und Böhmen vor dem Kriege von 1276. In *Archiv für Österreichische Geschichte 65 Band.* Wien : Commission kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, 1884. s. 260-284. V rovnakom duchu aj: WIEDL, ref. 9, s. 137-141. Porovnaj: HOENSCH, ref. 8, s. 212-215.

¹¹ Uhorské kráľovstvo v správe vystupuje v negatívnom svetle v súvislosti s vyčíňaním Kumánov a stykmi s „Rusmi“. CDAC IV. s. 10-20, č. 6. GOLL, Jaroslav. Zu Brunos von Olmütz Bericht an Papst Gregor X. (1273). In *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung XXIII.* (MIÖG) Innsbruck : Verlag der Wagnerischen Universitäts-Buchhandlung, 1902, s. 487-490. Pozri tiež: CHALOUPECKÝ, ref. 9, s. 181-184. Porovnaj: LUKAČKA, Ján. Rímska kúria a poslední Arpádovci. In *Zborník FFUK, r. XLIII. Historica.* Bratislava : 1996, s. 174-175. ISSN 80-223-1105-7. Pozri tiež: KRIEGER, ref. 8, s. 33-34. Prvoradou záležitosťou pre pápeža Gregora X. bola krížová výprava. Tak Rudolf ako aj Přemysl si toho boli vedomí, no cirkevné desiatky určené na ťaženie používali, či chceli použiť, na vlastné ciele. Celkovo k pápežovej politike: BALDWIN, Bruce Philip. *Pope Gregory X. and the crusades.* London : 2012, s. 194-196, 198-205, najmä 238-244. [cit. 2014. 05. 12.] Dostupné ne internete: <https://qmro.qmul.ac.uk/xmlui/handle/123456789/2506> K pápežskej politike, resp. k Brunovej správe a zmenšeniu vplyvu tohto majstra diplomacie na kráľa po roku 1274 pozri: BARCIAK, Antoni. *Ideologia polityczna monarchii Przemysła Otokara II.* Studium z dziejow czeskiej polityki zagranicznej w drugiej połowie XIII. Wieku. Katowice : Uniwersitet Śląski, 1982, s. 60-64, 75-77, 91, 105-110. Tiež: HOENSCH, ref. 8, s. 215-216.

¹² KRISTÓ, ref. 7, s. 143.

¹³ List Ladislava IV. Rudolfovi z roku 1274 dokladá vysielanie poslov i sprostredkovanie Meinharda tirolsko-gorizského grófa. CDAC IV. s. 42, č. 19. Ďalšie listy: CDAC IV. s. 43, 44, č. 20 a 21. PAULER, ref. 3, s. 319. Pozri tiež: SZABÓ, ref. 1, s. 38-41. Istú rolu tu zohral Joachim Pektari, ktorý si vďaka sobášu s Máriou, dcérou Gertrúdy Babenberskej, robil nároky na „dedičstvo“ v alpských krajinách. Túto komunikáciu podrobne rozoberá. KÁLLAY, Ubul. Kutatások IV. László. In *Századok 40 évf. 1. szám/ 1906.* Budapest 1906, s. 121-135.

strana a došlo k obnove česko-uhorského mieru. To, prirodzene, vyvolalo u Rudolfa obavy z prípadného česko-uhorského spojenectva.¹⁴ Aj v roku 1276 sa ešte Přemysl snažil o zmierenie s uhorským kráľom Ladislavom IV., no i vďaka postojom Joachima Pektariho to bola márna snaha.¹⁵ Naopak, zdá sa, že uhorská strana mala začiatkom roka 1276 značný záujem o spojenectvo s Habsburgovcami.¹⁶ Pravdepodobne išlo o preventívny krok namierený proti Čechom, pretože v apríli 1276 píše Karol z Anjou Přemyslovi ohľadom svojho sprostredkovania zmiery s uhorskou stranou po predošlých rozporoch.¹⁷ Následne sa však, na Habsburgove výzvy uhorskému kráľovi a jeho barónom, Uhorské kráľovstvo pripojilo k plánovanému ťaženiu proti Přemyslovi a získalo naspäť Šopron.¹⁸

Šikovnou politikou založenou na dynastických zväzkoch si Habsburg získaval spojencov v Ríši dávno pred rozhodujúcim stretom. Najmä po smrti pápeža Gregora X. v januári 1276, keď sa Rudolf zbavil záväzku na kruciádu a padli i plány na jeho cisársku korunováciu, sa mu uvoľnili ruky pre riešenie rakúskej otázky. V prvej polovici roka 1276 si Rudolf zabezpečil posily od falckgrófa Ľudovíta¹⁹ i salzburského arcibiskupa Fridricha, ktorému píše o plánovanom ťažení svojho syna Albrechta a žiada ho o podporu.²⁰ Pomoc však požaduje aj od cisárskeho vikára v severnej Itálii a na jeho stranu sa pridal aj aquilejský patriarcha Raymund. Na juhu bol veliteľom prohabsburských síl tirolsko-gorizský gróf Meinhard, ktorý zároveň financoval Habsburgovo ťaženie a neskôr za to obdržal ako zálohu Kraňsko a Vindickú marku.²¹

¹⁴ Komunikáciu by dokladali i správy Henricha z Isernie, kde sa uvádza ako posol za uhorskú stranu rábsky biskup. CDH V./2, s. 280-281. List Rudolfa Habsburského Henrichovi Bavorskému z roku 1275. „cum Rex Bohemorum manifestus sit hostis Imperii... ad concordandum N. (i. e. Ladislaum IV.) cum ipso N. (i. e. Ottocaro Bohemo) te ullatenus intromittas, quia huiusmodi concordia videtur in conspirationem contra nos... aspirare...“ CDH VII./2, s. 42-43, č. CCCXXIX. SZABÓ, ref. 1, s. 33. Účasť na rokovaní mali i posli Karola z Anjou, no tieto záležitosti mali pre pomery v Uhorskom kráľovstve len okrajový význam. CHALOUPECKÝ, ref. 9, s. 185. Celkovo tiež: ŽEMLIČKA, ref. 8, s. 410-411. Porovnaj: HOENSCH, ref. 8, s. 217-218.

¹⁵ CDH V./2, s. 315-320. PAULER, ref. 3, s. 320. Pozri aj: ŽEMLIČKA, ref. 8, s. 411.

¹⁶ List Ladislava IV. Rudolfovi z roku 1276. CDH VII./2, s. 43, č. CCCXXX. Dokladá to i list Ladislava IV. tirolskému grófovi Meinhardovi ohľadom sprostredkovania zväzku s Habsburgovcami: CDH VII./2, s. 44-45, č. CCCXXXI., ktorý podľa FRA XXV, s. 332, č. 7, resp. pozn. na s. 303-304 spadá do februára 1276.

¹⁷ „... super discordiis, que inter vos et ipsum Regem vertuntur, condescendentes ad pacem... Nos rogassetis per nuncios et litteras speciales... I. propositi de Magouita, et Radulfi Nicosiensis Cantoris, Clericorum et Consiliarium; ac Nobilis viri Guidonis de valle grinsa, militis... specialiter destinandos. Dantes eisdem... plenam et liberam tenore presentium potestatem tractandi, promittendi et firmandi in pace ipsa...“ CDH V./2, s. 311-313. CHALOUPECKÝ, ref. 9, s. 186. Pozri: SZABÓ, ref. 1, s. 42-43.

¹⁸ CDH V./2, s. 320-321, 321-322. Symbolickú vojenskú pomoc Ladislavovi IV. proti Přemyslovi, aspoň podľa listu z augusta 1276 veliteľovi svojich žoldnierov, mal poskytnúť aj sicílsky kráľ Karol I. z Anjou. CDH V./2, s. 322-323. KRISTÓ, ref. 7, s. 141.

¹⁹ Ľudovít bol Rudolfovým zaťom. FRANZL, ref. 8, s. 98, 108-109, 114. CER s. 121, č. XLVII. Falckgróf Ľudovít sa, čo bolo podstatné, zmieril so svojím bratom Henrichom Bavorským. CER, s. 123-124, č. XLIX. Medzi februárom a májom 1276 Rudolf uvítal toto zmierenie, no zároveň varuje Henricha, aby ho dodržiaval, ináč sa (v ich tradičných sporoch) postaví na Ľudovítovu stranu. FRA XXV, s. 378-379, č. 28.

²⁰ „... Primogenito nostro versus partes Austriae... necesse habeat tuos transire terminos... petimus, ut eidem nostro Promogenito viam introitu... quo fideles tu ide suis munitionibus eidem, imo sibi ipsis subveniant...“ CER s. 121-123, č. XLVIII. Komunikácia medzi Rudolfom a Fridrichom pokračuje až do začiatku akcií v septembri 1276, pozri: CER s. 131-132, č. LV, a s. 132-133, č. LVI. Fridrich zároveň v októbri 1276 oslobodzuje svoju diecézu od prisah vernosti českému kráľovi, CER s. 133-134, s. LVII.

²¹ CER s. 126-127, č. LII. a s. 127-130, č. LIII. K prísľubu pomoci zo strany aquilejského

Pôvodné Habsburgove plány počítali, okrem útoku z juhu na Korutánsko a menšieho vojska smerujúceho na Rakúsko, najmä s priamym útokom na Čechy. Došlo však k zmene, pretože medzitým uspeli na juhu gorizsko-tirolskí grófi a hlavné sily tak napokon smerovali do Rakúska a nie do Čiech, kde pri obci Teplá čakala Přemyslova hlavná armáda. Proti Přemyslovi totiž povstala i korutánska a štajerská šľachta, na čo Rudolf vyzval grófa Meinharda k akcii. Meinhard tak v auguste bez odporu vpadol do Korutánska a jeho brat Albrecht do Kraňska. Štajersko napokon nedokázal ubrániť ani Milota z Dědic a česká moc sa v daných oblastiach zakrátko, bez väčších bojov, zrútila.²² Rudolf si však ešte musel vyjednať voľný prechod Bavorskom, čo sa mu podarilo po dohode s vojvodom Henrichom v Rezne 1. októbra potom, čo mu prisľúbil ruku svojej dcéry Kataríny a 40 000 hrivien striebra ako veno. Jeho postup môžeme sledovať podľa ním vydaných listín. Napr. ešte 26. septembra táboril v Pasove, kde v jeho sprievode nachádzame okrem mohučského a salzburského arcibiskupa i bavorských vojvodov a hessenského landgrófa, ako aj norimberského purkgrófa Fridricha,²³ 10. októbra bol pri Linzi a 15. októbra zasa v tábore pri meste Enns, ktorý mu vydal bez boja Konrád zo Sommerau, krajinský sudca v Hornom Rakúsku a neskôr druhý z veliteľov Rudolfovej zálohy na Moravskom poli. Nasledovali Ybbs, Tulln a Klosterneuburg.²⁴

Kronikárske správy sú relatívne stručné. Podľa jednej z nich, Rudolf so svojou armádou a loďstvom tiahol pozdĺž Dunaja a nakoniec obľahol Viedeň, zatiaľ čo Přemysl sa ponáhlal k mestu, no so značnými problémami a stratami vo vojsku, kvôli ťažkému terénu, vzbure Vítkovcov na juhu Čiech a defetizmu vlastných, najmä rakúskych jednotiek. Kronikárove formulácie sú jednoznačne proti českému kráľovi, ktorý sa na radu cirkevných prelátov, najmä olomouckého biskupa Bruna, napokon Habsburgovi musel podriaďovať a „vrátiť“ rakúske krajiny. Na druhej strane však oceňuje, že ich Přemysl kedysi udatne bránil pred vpádmi Uhrov.²⁵ Neskorší viedenský kronikár tiež zaznamenáva úspešný Rudolfov pochod

patriarchu. FRA XXV. s. 326-327, č. 28. RAZIM, Jakub. *Čechy, Korutany a Tyroly pod vládou Jindřicha Korutanského*. Disertačná práca. Praha 2014, s. 171-172. Rudolf dokonca kalkuloval aj s využitím odstaveného Filipa Sponheimského. HOENSCH, ref. 8, s. 220-222.

²² Udalosti opisuje i český zdroj. BLÁHOVÁ, Marie - FIALA, Zdeněk - HRDINA, Karel. Druhý pokračování Kosmovy kroniky. In *Pokračovatelé Kosmovy*. Praha : Svoboda, 1974, s. 143-144. FRANZL, ref. 8, s. 121-124. Porovnaj: VANÍČEK, ref. 8, s. 161. Pozri tiež: KRIEGER, ref. 8, s. 42-43. K akciám na juhu v Rudolfovej listine. „Accedentibus nuper ad Majestatis nostrae... quod statim Rege Bohemiae diffidato circa fines Carinthiae manus invasionis extendent in eum, et strenue bellicos attentabunt insultus...“ CER s. 130-131, č. LIV. RIEDMANN, Josef. Die Grafen von Tirol-Görz und König Ottokar sowie der Einfluss des Böhmenkönigs und Nordostitalien. In *Böhmisch-österreichische Beziehungeng*, s. 150. S Albrechtom tiahli aj oddiely aquilejského patriarchu. HOENSCH, ref. 8, s. 223. O sile Meinhardových oddielov svedčí aj listina z marca 1271, v ktorej si rozdelili s bratom Albrechtom rodné majetky. Albrecht sa tu zaviazal pomáhať bratovi vo vojne proti aquilejskému patriarchovi s 200 ozbrojencami. CHMEL, Joseph. *Fontes rerum Austriacarum I.* (FRA). Wien 1849, s. 119-123, č. CV.

²³ Verwaltungs - Ausschuss des Museums Francisco-Carolinum zu Linz. *Urkunden-buch des Landes ob der Enns III.* (UBLE) Wien 1862, s. 440-442, č. CDLXXX. Tam dostal Rudolf posily. FRANZL, ref. 8, s. 123. ZAUNER, Alois. Ottokar II. Premysl und Oberösterreich. In *OTTOKAR-FORSCHUNGEN. JAHRBUCH FÜR LANDESKUNDE VON NIEDERÖSTERREICH NEUE FOLGE 44/45*. Wien 1979, s. 66.

²⁴ Prvá listina sa týka Ulricha de Capella, neskoršieho veliteľa Rudolfovho záložného oddielu v bitke na Moravskom poli. UBLE III. s. 443, č. CDLXXXII a s. 444, č. CDLXXXIII. HOENSCH, ref. 8, s. 223-225. Celkovo: VANÍČEK, ref. 8, s. 161-166. BÜTTNER, Rudolf. *Burgen und Schlösser in Niederösterreich, zwische Ybbs und Enns.* (Niederösterreich II/4.) Wien : Birkenverlag, 1979, s. 67. ISBN 3-85030-009-9.

²⁵ „Cum magno apparatu militum et navium descendit descendit ad Austriam rex Romanus et

do Rakúska, pri ktorom sa na jeho stranu postupne, vďaka propagande dominikánov, františkánov a vraj i celého kléru pridávali tamojší ministeriáli. Český kráľ tomu už nestihol zabrániť, pričom Habsburgovi, na ktorého stranu sa pridali aj Korutánci a Štajerčania, prišiel s oneskorením na pomoc k rakúskym hraniciam s uhorsko-kumánskym vojskom i kráľ Ladislav. Následný „kompromis“ pripravil Přemysla o rakúske krajiny. Zároveň malo dôjsť k zmiereniu medzi Ladislavom a Přemyslom, pričom Rudolf mal Uhrom vrátiť dovtedy v českých rukách sa nachádzajúce uhorské hrady. Český kráľ tiež prisľúbil vrátiť staré uhorské insígnie a poklady, ktoré svojho času odniesla do Čiech Přemyslova svokra Anna.²⁶ To isté, až na pár detailov, uvádza i rakúsky anonymný kronikár. Přemysl sa podľa neho utáboril pred mestom „Newnburg“ na poli „Ganseruel“. Rudolf medzitým obľahol Viedeň na päť týždňov. Všíma si tiež, že kým Habsburgovo vojsko rástlo, Přemyslova armáda sa deň za dňom zmenšovala. Dôležitým faktorom v týchto okamihoch bola aj vernosť viedenského patriciátu na čele s mešťanom Paltramom českému kráľovi, čo s najväčšou pravdepodobnosťou donútilo na víťaznej vlne sa vezúceho Rudolfa Habsburského k rokovaniam a trochu „pošramotilo“ jeho víťazstvo. Viedeň po problémoch so zásobovaním, vnútornou opozíciou a pod dojemom celkovej situácie začala rokovať s Rudolfom a napokon mu otvorila svoje brány, ktoré však víťaz prekročil až v posledný novembrový deň.²⁷

V mierovej zmluve spred Viedne z 21. novembra sa na prvom mieste spomína strata alpských krajín a Chebu v prospech Rudolfa, na základe rozhodnutia arbitrov,

expugnabit omnes munitiones Austrie, et Wiennam obsedit... rex Bohemorum Otacharus ex altera parte Danubii cum infinita multitudo se sibi opponens, tandem de consilio episcopi Brunonis... et aliorum episcoporum qui contra ictum fluvii, hoc est contra regnum... et sanctam ecclesiam rebellare formidabant, iam dictus rex... humiliatus ad pedes imperii in tentoriis in obsidione Wiennensis civitatis renuntiavit Austrie, Styrie, Carniolie, quas viriliter... defenderat per 27 annos ab invasionibus Ungarorum...“ *Continuatio Chronicae Magni presbyteri Reicherspergensis*. In GOMBOS I., s. 758, č. 1740. HOENSCH, ref. 8, s. 225. Celkovo: ŽEMLIČKA, ref. 8, s. 419-426.

²⁶ „Rex Rodolphus... ad Austriam pervenit. Quem ministeriales... recipientes, relicto... rege Boemie, per... informationem Predicatorum et Minorum fratrum et totius cleri, omnes regem Rodolphum in dominum receperunt... rex Boemie terram predictam defendere non posset... exercitus regis Romanorum cotidie accresceret per Stirienseset Karintianos... Ladislaus Ungarorum rex usque ad metas Austrie in subsidium regis Romanorum cum ingenti exercitu Comanorum et Ungarorum venisset, demum per arbitros arbitrando... rex R. regem Ottacorum terris suis videlicet Boemia ac Moravia tantum modo, resignatus residui saliis septem terris, infeudaret, et rex Romanorum...regi Ungarie omnes civitates quas ei rex Boemie violenter abstulerat restituit... promittens rex Boemie... omnes thesauros reddere, quos... Anna regina... asportaverat...“ *Continuatio Vindobonensis*. In GOMBOS I., s. 784-785, č. 1792. Český kráľ prišiel okrem alpských krajín aj o Pordenonne v Itálii a Cheb. *Chronica S. Petri Erfordensis moderna*. In GOMBOS I., s. 472, č. 1218. FRANZL, ref. 8, s. 120-130. Porovnaj: VANÍČEK, ref. 8, s. 168-171. Pozri aj: SZABÓ, ref. 1, s. 43-44. K Rudolfovej propagande a „nacionalizmu“ GRAUS, František. Přemysl Otakar II. – sein Ruhm und sein Nachleben Ein Beitrag zur Geschichte politischer Propaganda und Chronistik. In *MIÖG LXXIX/1-2*. Wien-Köln-Graz : Hermann Bohlaus Nachf., 1971, s. 74-86. ISSN 0073-8484.

²⁷ „... rex Bohemie... ad Newnburgam in campis... Ganseruel castra cum suis metatus est... Rudolfus... civitatem Wiennam potenter obsedit quinque septimanis...rex Bohemie... exercitusque eius de die in diem deficeret, exercitus autem regis Romanorum cottidie accresceret per Stirienses et Karinthianos...“ *Chronicon Austriacum anonymi*. In GOMBOS I., s. 511, č.1215. REDLICH, Oswald. Wien in den Jahren 1276 bis 1278 und K. Rudolf Stadtrechts-Privilegium. In *MIÖG XII*. Innsbruck 1891, s. 60-61. Dôvody vernosti Viedne Přemyslovi, aj napriek preňho katastrofálnej situácii, môžeme vidieť v dlhodobej spolupráci jej elit s kráľom. Ten navyše mestu výrazne pomohol po troch ničivých požiaroch, ktoré Viedeň postihli v marci a apríli 1276. ROHÁČ, Peter. Mešťania Paltram z Freithofu a Gozzo z Kremže a ich osudy v závere vojen o babenberské dedičstvo. In *Mesto a dejiny roč. 4, 2015, č. 2*. Košice : UPJŠ v Košiciach, 2016, s. 26-27, 31-32. ISSN 1339-0163.

a to znamenalo úplný krach vyše dvoch desaťročí budovanej Přemyslovskej ríše. Na Habsburgovej strane vystupovali heilsbronnský biskup Berthold, bavorský vojvoda Henrich a falcegróf Ľudovít, kým za Přemysla olomoucký biskup Bruno a Oto Braniborský. Pritomní však boli aj arcibiskupi mohučský a salzburský, ako aj ďalší siedmi ríšski biskupi. Dôležitou klauzulou bola pasáž o uzavretí dynastického zväzku medzi Přemyslovou dcérou Kunigundou a Rudolfovým synom Hartmanom, ako aj princa Václava s inou Rudolfovou dcérou. Posledne menovaní mali získať oblasť Rakúska severne od Dunaja ako veno aj so 40 000 hrivnami striebra a mestami Kremž a Stein. Rudolf sa tiež zaviazal, že nebude treťat' pročeských viedenských mešťanov, a na konci sa zmieňujú i záujmy uhorského kráľa. Přemysl totiž prisľúbil, že mu vráti obsadené hrady a mestá. Následne 25. novembra zložil český panovník prisahu vernosti Rudolfovi a tieto podmienky obe strany schválili nasledujúci deň.²⁸ Okolnosti Rudolfovej akcie potom v správe pápežovi opisujú v spoločnom liste i arcibiskup Fridrich a jeho sufragáni. List vznikol okolo 19. novembra 1276. Sťažujú sa v ňom na Přemyslov útlak, vymáhanie cirkevných príjmov a plienenie majetkov. Obviňuje ho dokonca zo spojenectva s Mongolmi. Od tohto „trápenia“ oslobodil Rakúsko práve nimi glorifikovaný Rudolf Habsburský.²⁹ Diplomatickú pomoc Ladislavovi IV. v rokovaniach poskytol tiež jeho svokor Karol I. z Anjou.³⁰

Toto rýchle zrútenie sa českej moci v alpskom priestore, najmä pri bližšom skúmaní vnútorných pomerov a spôsobe vlády, nie je až také prekvapujúce, ako by sa mohlo zdať. Prirodzene, príčin tohto kolapsu bolo viac. Medzi tie podstatnejšie by sme mohli zaradiť aj

²⁸ „... nos Rudolphus Romanorum Rex pro nobis... in Bertholdum Herbipolensem episcopum, et Ludouicum Comitem Palatinum Rheni, ducem Bauarie, nos autem Boëmie Rex pro nobis... in Brunonem Olomucensem episcopum et Ottonem marchionem Brandenburgensem... iidem arbitri... in presentia... Wernheri Moguntini et Friderici Salzburgensis Archiepiscoporum et Bertoldi Babenbergensis, Leonis Ratisbonensis, Petri Patawiensis, Chunradi Frisingensis, Brunonis Brixienis, Ditrici Gurcensis, et Johannis Chymensis, episcoporum... inter ipsos Romanorum et Boëmie Reges plena sit concordia, pax firma... castris eorum, municionibus, possessionibus et hominibus, contra ius ab alterutro Regum ipsis ablatis... restitutis. Item arbitramur, quod Dominus O. Rex Boëmie cedat... omni iuri, quod habebat... in terris... Austria videlicet, Styria, Karinthia, Carniolia, Marchia, Egra et portu Naonis... Item pronunciamus liberos et solutos omnes vtriusque partis obsides, et captivos, et fideiussores, quocunque nomine censeantur. Item... Romanorum Rex exceptis terris et hominibus supradictis, infeudabit Dominum O. Regem Boëmie et liberos suos de omnibus feudis... Boemia, Moravia... Boemie Rex tradat filiam suam Chunegundem in uxorem Hartmanno filio Domini R. Regis Romanorum... Rex tradet suam filiam — in uxorem Wenczelao, filio domini O. Regis Boemie, et dabit Rex Romanorum filio Regis Boemie quadraginta millia marcarum argenti dotalicii... in terra Austrie, ultra Danubium versus Boemiam... Chremsa et Stein oppidis... Rex Romanorum recipiat specialiter in suam gratiam et fauorem Baltramum et Magistrum Chunradum notarium, ciues Viennensis, cum suis parentibus et amicis, et civitatem Wienensem... nec permittat eos indebite molestari... rex Ungarie cum suis quodam plenam amicitiam cum Domino Rege Boemie ac suis presenti concordie includantur... quidquid de castris, ciuitatibus, munionibus... Regis Ungarie tenet vel possidet Rex Boemie... restituat...“ FEJÉR, Georgii. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis VII./5*. Budae: Typis typogr. Regiae universitatis Ungaricae, 1841, s. 418-424, č. CCLIX. Tiež: ŠEBÁNEK, Jindřich – DUŠKOVÁ, Sáša. *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae V./2* (CDB) Pragae: Academia scientiarum Bohemoslovaca, 1981, s. 518-521, č. 822. Listina z 26. novembra: CDB V./2, s. 524-525, č. 825. Porovnaj: BLÁHOVÁ, Marie a kol. Druhé pokračování Kosmovy kroniky, s. 144-145. VANÍČEK, ref. 8, s. 168-171. *Pozri tiež*: FRANZL, ref. 8, s. 129-130. Porovnaj: HOENSCH, ref. 8, s. 226-227.

²⁹ CER s. 134-137, č. LVIII.

³⁰ Listina z 24. septembra 1276 „... Patrum I. Tragonensis et P. Capudaquensis Episcoporum, Consiliariorum, ac nobilis viri Guidonis de valle Grungnosa, militis, familiarium... nostrorum, plenam ab experto fiduciam obtinentes... ad pacem predictam faciendam, et firmandam duximus specialiter destinandos...“ CDH V./2, s. 323-324.

fakt, že moc českého kráľa prerástla stredoeurópske pomery, keďže v dobe interregna ovládol prakticky celý juhovýchod Ríše. Len čo sa teda objavila osobnosť ochotná a schopná postaviť sa mu v otvorenom boji, pridala sa k nemu značná časť ríšskych elít, najmä zo západných oblastí. V spojení s nespokojnými prelátmi z juhovýchodu, dokázal potom Rudolf Habsburský, samozrejme, po konsolidácii svojej moci, dosiahnuť úspech. To sa mu podarilo nielen kvôli nespokojnosti s Přemyslovou vládou, ale najmä vďaka svojim diplomatickým schopnostiam a organizačnému talentu v kombinácii s vojenskými skúsenosťami, ako aj často neortodoxným a prekvapivým stratégiám na bojovom a diplomatickom poli.

Príčinou uzavretia dohody z roku 1276 bol nielen patový stav na bojisku a blížiaci sa zima, ale pre Přemysla najmä vítkovská vzbura v južných Čechách. Príslušníci rodu Vítkovcov totiž využili ťažkú situáciu svojho kráľa a vzbúrili sa, no keď Přemysl na jar 1277 proti nim úspešne vystúpil, obrátili sa (márne) s prosbou o pomoc na Habsburga. To bol napokon ďalší z dôvodov eskalácie napätia. Dohodnutý mier teda nevydržal dlho, a to najmä preto, že Habsburg sa snažil obsadiť územie severne od Dunaja, ktoré ovládal Přemysl. To vyplýva aj z novej dohody zo 6. mája 1277, kde sa obaja protivníci zaväzujú vrátiť nielen zajatcov, ale i obsadené hrady, vrátane tých uhorských.³¹ Bolo to však len dočasné riešenie. Rudolf napr. už 28. mája žiada salzburského arcibiskupa a šiestich ďalších biskupov o podporu proti českému kráľovi z ich príjmov a majetkov v Rakúsku, Štajersku či Korutánsku.³² Rudolf pritom obratne využíval šľachtickú rebeliu v Čechách, pričom jedného z jej vodcov – Záviša z Falkenštejna, pokladal za svojho služobníka, čo malo Přemyslovi zväzovať ruky a bolo tiež príčinou jeho ústupkov Rudolfovi.³³ Navyše habsburská diplomacia získala isté pozície i v českej záujmovej sfére, v Sliezsku, kde lehnické knieža Boleslav Rogatka 18. februára 1277 zajaľ českého spojenca, vratislavského vojvodu Henricha IV. Proba (1270 – 1290). To donútilo Přemysla zasiahnuť, no jeho prepustenie dosiahol až v lete či na jeseň 1277. Napokon sa český kráľ ešte na prelome rokov 1277 – 1278 stretol s poľskými kniežatami v Opave, kde apeloval, aspoň podľa známeho manifestu z dielne Henricha z Isernie, na česko-poľskú príbuznosť. Mal ich pritom varovať pred rozpínavosťou Nemcov a uzavrieť s nimi spojenectvo.³⁴

Tretia zmluva zo záveru roka 1277, ktorú uzavrel s Přemyslom Rudolfov syn Albrecht, poskytuje najmä údaje o predošliých bojoch a vzájomných škodách. V podstate však nevyriešila nič, sám Rudolf ju odmietol uznať a pravdepodobne ani nikdy nevstúpila do platnosti.³⁵

³¹ CDH VII./5, s. 426-431, č. CCLXIII. Tiež: CDB V./2, s. 547, č. 837. Přemysl to schválil až v septembri 1277, CDB V./2, s. 558-562, č. 846. VANÍČEK, ref. 8, s. 171-181. ŽEMLIČKA, ref. 8, s. 428-435. Pozri aj: FRANZL, ref. 8, s. 131-134. Porovnaj: HOENSCH, ref. 8, s. 230-231.

³² *Monumentorum Boicorum, collectio nova XXVIII. Pars altera* (MB). Codices Traditionum Ecclesiae Pataviensis. B. m. v.: Academia Scientiarum Boica, MDCCCXXIX., s. 407-409, č. CXXXIII.

³³ HOENSCH, ref. 8, s. 231-233.

³⁴ OSIŃSKI, Jacek. *Ogólnopolska i śląska polityka Bolesława Rogatki na tle rywalizacji o spadek po Babenbergach*. Poznań 2010, s. 236-239, 241-247. Podobne: WYROZUMSKI, Jerzy. *Udział ksiąg polskich w walce o spadek po Babenbergach*. In *Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace Historyczne*, z. 121, Kraków : Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1997, s. 17-18. ISSN 978-83-233-3243-5. Porovnaj: BAR, Přemysl. *Monarchie slezských Jindřichů Politika - Paměť - Symbolika* : disertační práce. Brno : Masarykova Univerzita, 2010. s. 94-97. K „Přemyslovmu poľskému manifestu“, ktorý odráža skôr postoje českého prostredia, než samotného panovníka, pozri: GRAUS, ref. 26, s. 87-89. Podobne: DIENSTBIER, Jan. *Osobnost Jindřicha z Isernie z pohledu jeho epistolárních formulářů* : diplomová práce. Praha : Univerzita Karlova, 2010, s.65-68.

³⁵ CDH VII./5, s. 431-437, č. CCLXIV. Za jednu z príčin „všetkého nešťastia“ pokladá český

Rozbroje v Uhorskom kráľovstve síce neustali ani v roku 1277,³⁶ no v polovici júla bola vo Viedni uzavretá s uhorskými vyslancami spojenecká zmluva. Na čele misie stáli varadínsky biskup Vladimír, záhrebský biskup Timotej a skúsený bán Roland z rodu Ratoldovcov. Spojenectvo mal spečatiť viackrát proklamovaný sobáš Ladislavovho brata, vojvodu Ondreja s Rudolfovou dcérou Klemenciou. Zároveň sa Habsburg zaviazal k ochrane Uhorska a pomoci získať od českého panovníka, resp. aj Rudolfových poddaných, okupované uhorské hrady a mestá. Dohoda tiež riešila otázku prebehlíkov.³⁷ Ladislav sa potom počas ťaženia proti Kysekovcom stretol v novembri 1277 s Rudolfom Habsburským v Hainburgu.³⁸ Na tomto stretnutí sa potvrdilo habsbursko-arpádovské spojenectvo. Premysľ tak, aj pod dojemom Rudolfovej politiky, nemal žiaden dôvod dodržať dohody ohľadom vydania hradov a pokladov Uhrom.³⁹ Vzápätí dostáva uhorský kráľ od Rudolfa výzvu na pomoc proti spoločnému nepriateľovi, pričom kvetnato pripomína možnosť

kronikár i fakt, že Premysľ poslal 8. septembra svoju dcéru Kunhutu, prisľúbenú Rudolfovmu synovi Hartmannovi, do kláštora. BLÁHOVÁ, Marie a kol. Druhé pokračování Kosmovy kroniky, s. 145-146. VANÍČEK, ref. 8, s. 180-183. Porovnaj: HOENSCH, ref. 8, s. 235.

³⁶ Kráľovská moc výrazne poklesla a domáca politika celkom degenerovala. HÓMAN, – SZEKFÜ, ref. 7, s. 594-595. Boje a povstania sa odohrávali nielen v Sedmohradsku, Slavónii a Dalmácii, ale aj na Spiši a v Potisi. PAULER, ref. 3, s. 328-331, 535-536. Pozri tiež: SZABÓ, ref. 1, s. 45-46, 52-54, 58-63. Napr. v bojoch v Chorvátsku stáli proti sebe Baboničovci a bán Joachim Pektari, na ktorého strane vystupovali i Kyseckí. Baboničovci dokázali získať prevahu a v bojoch v roku 1277 padol i samotný Joachim. Kyseckí síce uzatvorili s Baboničovcami v apríli 1278 mier, no Baboničovci s Joachimovými bratmi (len dočasne) až v novembri 1278. KEKEZ, Hrvoje. Između dva kralja: plemićki rod Babonića u vrijeme promjene na ugarsko-hrvatskom prijestolju, od 1290. do 1309. Godine. In *Povijesni Prilozi, Historical contributions vol. 35*, Zagreb : Hrvatski institut za povijest, 2008, s. 64-65. ISSN 0351-9767. K osobe Joachima Pektariho, jeho stranikom a Kysekovcom pozri: KARACSONYI, ref. 6, s. 465, 475, 488, 513-514, 600-603.

³⁷ „Lodomerius Varadiensis, Timotheus Zagrabiensis... episcopi, Rolandus Banus, Aladarius magister dapiferorum regine Hungarie, et Comes de Neugrad, magistri, Demetrius Albensis, aule regie Vice-Cancellarius, Iohannes Budensis, Praepositi, significamus... a Domino nostro L... rege Hungariae, cum legitimo mandato... omnem vnionem, amicitiam, et affinitatem contraximus, vt vtrinque auxilio, consilio... assistamus... Et sponsalia contracta inter... A. ducenti totius Sclauoniae et Croatiae... et filiam nostram... Clemenciam, matrimonio subsecuto... per intermedios nuncios nostros... consumuntur... Promisimus etiam... vniuersa et singula pacta, facta... Regi Hungarie, circa ea, quae aduersus... Regem Bohemie, fideliter et legaliter obseruare. Quodque sollempnes nuncios nostros ad dictum Regem Boëmie, cum nunciis regis Hungarie transmittimus, per quos ipsum monere curabimus... vt prefato regi et regno Hungarie ablata restituant... omnia castra, munitiones... que predictus rex Boëmie occuparat... vel nostris temporibus Australes et Stirienses, aut Karinthii occuparunt... nec adhuc reddidimus, vel reddi faciemus propriis nostris et nostrorum laboribus et expensis... vt infideles ipsius regis Hungarie, siue Barones fuerint... siue quicunque de domo eiusdem... non recipiunt... et Regem Hungarie nobis facere volumus versa vice...“ CDH V./2, s. 388-393. PAULER, ref. 3, s. 531-532. Porovnaj: SZABÓ, ref. 1, s. 48-50. Pozri tiež: TIHÁNYIOVÁ, Monika. Palatín a bratislavský župan Roland z rodu Ratoldovcov. In *Verbum Historiae 1/2015*. Bratislava : Katedra histórie PdF UK v Bratislave, 2015. s. 37.

³⁸ Jeho pobyt máme doložený na Litave, v priestore dnešného Mannersdorfu am Leithagebirge. „...cum versus castrum filiorum Henrici Kūzegh vocatum accessissemus, habito colloquio cum Rudolpho Rege Romanorum, et in villa Kedhel descensum cum exercitu nostro fecissemus...“ CDAC IV. s. 77-78, č. 38. Po stretnutí obľahol kráľ hrad Kysek na konci novembra. MÖR, ref. 7, s. 52. Pozri tiež: SZABÓ, ref. 1, s. 57.

³⁹ CER s. 149-151, č. VII. PAULER, ref. 3, s. 533-534. Ešte aj v privilégii pre Šopron z tých čias je zjavný príklon k Rudolfovi Habsburskému. „...nobis pro reformatione status regni nostri ad D. Rudolphum, regem Romanorum accedentibus...“ CDH V./2, s. 397-401. „... Otakar... dyadema quoque regis Ungarie et alias compromissiones factas, sicut per arbitros diffinitum extitit, restituere recusavit.“ Annales Praedicatorum Vindobonensium. In GOMBOS I., s. 183, č. 426.

pomstiť sa českému kráľovi za predošlé bezprávia.⁴⁰ Přemysl sa obrátil na Rudolfa ešte 31. októbra 1277 v odpovedi na jeho list, kde sa sťažuje na Habsburgove intervencie v prospech vzbúrených Vítkovcov. Pokúšal sa skôr zmierniť rozpory, no vo svetle dohody s Hainburgu s Uhrami to bolo už bezpredmetné. Preto sa pokúsil o „trvalý“ mier s uhorskou stranou, no ani ďalšie sľuby vrátenia pokladov a hradov neuspeli, informácie boli naopak posunuté Rudolfovi a nepriateľstvo naďalej eskalovalo. V tom čase sa však Přemyslovi podarilo na domácej pôde potlačiť aspoň vzburu Vítkovcov.⁴¹

Spojenci sa však Habsburgovi v očakávanom konflikte nehrnuli, pretože v Ríši rástli negatívne nálady proti jeho prepriatej energetickej politike. Henrich Bavorský bol tiež nespokojný a jeho brat falckgróf Ľudovít sa dokonca snažil o dynastické spojenie s Přemyslom. Účinnnejšia nebola ani výzva adresovaná grófovi Meinhardovi, hoci prísľub pomoci mal odznieť od jeho brata Albrechta. Napokon ani v Rakúsku, či Štajersku, neboli blížiacou sa vojnou nijako nadšení, či už pre hladomor z roku 1277, nespokojnosť s Rudolfovými privandrovalcami z Ríše, či jeho spojenectvom s Uhrami, nehovoriac o nepriateľských Viedenčanoch a časti rodu Kuenringovcov, českých straníkov.⁴²

To, čo však v týchto udalostiach snáď najviac vystupuje na povrch, je vplyv šľachty na vývoj udalostí. Dvojtvárnosť uhorskej aristokracie, snahy o nezávislosť nobility v alpských krajinách, či povstanie českých rodov, jasne ukazujú tendenciu nárastu jej moci využívajúcej politické zmeny vo vlastný prospech. Aj to napokon viedlo k podlomeniu pozícií českého panovníka, nehovoriac o tom uhorskom, a k boju na Moravskom poli. V neposlednom rade sa to dotklo aj Rudolfa Habsburského, ktorý sa pôvodne dostal na trón, resp. úspešne na ňom pôsobil práve vďaka spolupráci s najvyššími ríšskymi elitami.⁴³

Bitka na Moravskom poli v roku 1278

Tento prelomový bod stredoeurópskych dejín a rozhodujúci súboj o „babenberské dedičstvo“ sa minimálne v nemecko-rakúskej a českej historiografii už od 19. storočia teší značnému záujmu a v tomto smere sa už snáď ani nedá dodať nič nového. I preto sa obmedzíme na stručnejší opis udalostí s dodatkami ohľadom uhorských naračných správ.

Rudolf sa snažil najmä zaistiť si uhorskú pomoc a ešte v prvej polovici roka 1278 sa viackrát obracia na kráľa Ladislava pripomínajúc uzavreté spojenectvo, no oslovuje i svojho „zaťa“, vojvodu Ondreja.⁴⁴ Přemysl, okrem získania poľských spojencov, podnikol niekedy na konci roka 1277 i pokus o kontakt, či „spojenectvo“ s haličsko-volyńským kniežaťom Levom (1265 – 1301). Poslom mal byť istý Pardus, no ťažko zhodnotiť, či táto misia priniesla nejaký úspech.⁴⁵ Zároveň získaval žoldnierov v nemeckých oblastiach,

⁴⁰ Listina z roku 1277. CDAC IV. s. 87, č. 45. SZABÓ, ref. 26, s. 50-51.

⁴¹ CDB V./2, s. 567-569, č. 581. Podľa jednej správy hnala českého kráľa do vojny s Rudolfom jeho manželka, kráľovná Kunigunda. Takto v zime 1277 mali obe strany bojovať v rakúsko-moravskom pohraničí. Continuatio Vindobonensis. In GOMBOS I., s. 785, č. 1792. FRANZL, ref. 8, s. 135-137. Tiež: HOENSCH, ref. 8, s. 236-238. K Přemyslovmu listu: VANÍČEK, ref. 8, s. 183-185. V podobnom duchu celkovo: ŽEMLIČKA, ref. 8, s. 443-445. Porovnaj: KRISTÓ, ref. 18, s. 144. Tiež: MARSINA, ref. 8, s. 52-53.

⁴² Inou príčinou mohla byť i česká propaganda, príp. aj peniaze. FRANZL, ref. 8, s. 138-140, 144. Porovnaj: HOENSCH, ref. 8, s. 240-241. RIEDMANN, ref. 22, s. 151.

⁴³ DENDORFER, Jürgen. Autorität auf Gegenseitigkeit - Fürstliche Partizipation im Reich des 13. Jahrhunderts. In *Autorität und Akzeptanz. Das Reich im Europa des 13. Jahrhunderts*. Ostfildern : Jan Thorbecke Verlag, 2013, s. 27-31, 37-40. ISBN 978-3-7995-0516-1.

⁴⁴ CDH V./2, s. 452-455. FEJÉR, Georgii. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis VII./2*. Budae : Typis typogr. Regiae universitatis Ungaricae, 1832, s. 65-66, č. CCCXLV.

⁴⁵ CDB V./2, s. 592. č. 875. MIKA, Norbert. *Polityka czeska kniazia Lwa Daniłowicza*.

resp. peniazmi si mal nakloniť i bavorského vojvodu Henricha, ktorý mu povolil verbovať na svojom území. V rámci tejto podpory prisľúbil 200 ťažkoodených jazdcov, 200 ľahkoodencov a 100 lukostrelcov, v cene 3 000 hrivien striebra. Z veľkých českých rodov však priveľa oddielov, snád' s výnimkou omilosteného Jindřicha z Rožmberka, asi nezískal. Okrem posíl z Meissenska a Durínska získal ešte zmluvu s Otom V. Braniborským prisľub vyslania tridsiatich rytierov na „krytých koňoch“.⁴⁶ Kráľ zháňal financie na žoldnierov i predajom a zálohovaním majetkov. Dokladom je napr. transakcia, podľa ktorej predal sliezskemu rytierovi Rulkovi z Bibersteina hrad Frýdlant len za 80 hrivien s podmienkou vojenskej služby.⁴⁷

Väčšina historikov sa zhoduje v tom, že Přemyslovou hrubou chybou, pri jeho ináč správnej ofenzívnej taktike, bola strata času s obliehaním rakúskych pohraničných hradov Drösendorfu (16 dní) a Lávy (12 dní) na začiatku ťaženia, čím stratil časový náskok pred Rudolfom a umožnil mu tak zhromaždiť armádu, resp. že netiahol skôr na juh, aby zabránil jeho spojeniu s Uhrami.⁴⁸ Počas týchto bojov mal Přemysl zavítať i do kláštora v Zwettli. Vraj chcel zničiť mesto, v čom mu mal zabrániť tamojší opát Ebro, ktorý však už nedokázal zabrániť vyplieneniu kláštorných majetkov. České oddiely však mali spolu s Kuenringovcami vypáliť mesto Weidhofen an der Thaya, pričom vraj zmasakrovali 1 722 ľudí.⁴⁹

Samotná bitka z 26. augusta 1278 medzi Dürnkrutom a Jedenspeigen, len pár kilometrov západne od slovenských Gajár a Malaciek na rakúskej strane rieky Moravy, patrí medzi bohato doložené udalosti, no jasný a presný celkový obraz nám uniká. Ako je vo všeobecnosti známe, málokto z autorov kronikárskych záznamov bol osobne prítomný na bojisku, takže sa spoliehali na opisy účastníkov, resp. kompilovali svoje

Z dziejów stosunków rusko-czeskich w drugiej połowie XIII wieku. In *Colloquia Russica Series I, Vol. II. Przemysł i ziemia Przemyska w strefie wpływów Ruskich X. połowa XIV. w* pod red. Vitalija Nagirnogo i Tomasza Pudlockiego. Kraków : Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica” 2013, s. 169-170. ISBN 978-83-62261-71-0. Poľská a „ruská“ historiografia však uznávajú, že to vyústilo do spojenectva. БОЙТОВИЧ, Леонтий Викторович. *Князь Лев Данилович*. Львів : Національна академія наук України Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича Серія “Славетні постаті середньовіччя”, 2012, с. 133. ISBN 978-966-02-6349-9.

⁴⁶ IWANCZAK, Wojciech. Wojsko najemne na ziemiach Czeskich – aspekt wewnętrzny i międzynarodowy. In *Studia Historyczne*, Tom 37, Numer 3 (1994). Wrocław : Państwowe Wydawnictwo Naukowe - Oddział w Krakowie, s. 311. ISSN 0025-1429. Celkovo bol rozšírený názor na Přemyslovo bohatstvo, ktoré pramene dávajú do kontrastu s Rudolfovou, propagandou oslavovanou, „skromnosťou“. GRAUS, ref. 26, s. 62-63. HOENSCH, ref. 8, s. 241-242. Porovnaj: ŽEMLIČKA, ref. 8, s. 446-449, 452.

⁴⁷ CDB V./2, s. 572-573, č. 860. VANÍČEK, Vratislav. „Právo na hrad“ a hradní regál – hodnocení souvislosti revindikačních sporů ve 13. století v českých a alpských zemích. In *Zamki i przestrzeń społeczna w Europie środkowej i wschodniej*. Warszawa 2002, s. 15-16. ISBN 83-7181-249-3. Celkovo: ŽEMLIČKA, ref. 8, s. 450-452.

⁴⁸ Podľa Bussona trvalo obliehanie Lávy od 7. do 18./19. augusta. BUSSON, Arnold. Der Krieg von 1278 und die Schlacht bei Dürnkrut. Eine kritische Untersuchung. In *Archiv für österreichische Geschichte Bd. 62*, Wien: 1881, s. 67-77, 82-84. Porovnaj: DOPSCH, ref. 9, s. 477-478. Tiež: FRANZL, ref. 8, s. 148-149. Přemyslovo dobývanie obhajujú napr. VANÍČEK, ref. 8, s. 192, čiastočne aj: KOVAŘÍK, Jiří. *Rytířská krev (1208-1346). Rytířské bitvy a osudy II*. Praha : Mladá Fronta, 2006, s. 155-157. ISBN 80-204-1401-0. Kritikou, napr. i z hľadiska taktiky a zanedbania prieskumu však nešetří: ŽEMLIČKA, ref. 8, s. 452-453, 469-470.

⁴⁹ „...regis Bohemie Otakar... in cenobium zwetlense pervenit... civitatem zwetlensem destruere uoluit sed dominus Ebro... eum obmixit prohibuit. Attamen zwetlense cenobium grave dampnum ab exercitu eiusdem regin in grangiis et aliis possessionibus pertulit...“ Liber foundationum monasterii Zwetlensis. In *Fontes rerum Austriacarum III*. Wien 1851, s. 198-199. Nešlo tu však o celé Přemyslovo vojsko, ale len o nejakú jeho časť. BUSSON, ref. 48, s. 78-82. ŽEMLIČKA, ref. 8, s. 453. Porovnaj: KOVAŘÍK, ref. 48, s. 151-152.

záznamy z iných kroník a z počutia aj celé generácie po danej udalosti. Navyše, opisy často fabulujú, preháňajú, skracujú, takže spoliehať sa na ich, najmä číselné údaje, je dosť problematické. Už Busson podrobne rozobral a porovnal jednotlivé kronikárske záznamy a vychádza mu nielen ich nejednoznačnosť, fabulácie, chyby, ale i tendenčnosť a navzájom si odporujúce tvrdenia. Takže konštatuje, že musí „rezignovať“ na možnosť presného opisu usporiadania oboch armád i priebehu bitky.⁵⁰

Kronikári z Ríše sa v podstate zhodujú, že český kráľ ťažko znášal stratu rakúskych krajín, o ktoré prišiel „bez vojny“ a že vďaka peniazom získal značnú armádu. V samotnom Rakúsku sa však proti Rudolfovi postavili Henrich z Kuenringu a viedenský mešťan Paltram, ktorých sprisahanie sa mu však podarilo, niekedy po 16. apríli, odhaliť a zlikvidovať. Český kráľ následne plienil severné Rakúsko, kým z juhu ohrozoval rakúske pohraničie jeho uhorský spojenec, „gróf“ Ivan Kysecký. Sám Rudolf, sídlaci vo Viedni, mal pritom značné problémy v zháňaní posíl, keďže jeho „konsolidačná“ politika v Ríši narazila na odpor. Problémom sa ukázal byť najmä bavorský vojvoda Henrich. Ten nielenže nereagoval na Rudolfovu žiadosť o posilu 140 rytierov, ale navyše bránil prechodu jeho spojencov z Ríše, a tak im predĺžil cestu do Rakúska. Spomína sa však napr. oddiel asi 100 rytierov bazilejského biskupa a norimberského purkgrófa Fridricha. Väčšie posily dostal Habsburg najmä z Alsaska a z území na hornom Rýne, takže väčšina jeho síl pochádzala z južných oblastí ríše, napr. zo Salzburgu. Habsburg tak 13. augusta tiahol k Hainburgu, kde sa stretol s uhorským kráľom, ktorý dorazil od Bratislavy a potom spoločne tiahli na sever k Marcheggu, kam prišli aj oddiely z Rakúska a Štajerska. Vzápätí vyslali na výzvedy dvojtisícový uhorský oddiel, ktorý vyprovokoval Přemysla k odchodu od Lávy a pochodu v ústrety spojencom.

Takto sa nakoniec obe strany utáborili oproti sebe na Moravskom poli a začali sa formovať do boja. Rudolf podľa Salzburskej kroniky rozdelil svoje vojsko do dvoch oddielov, kým uhorské vojsko sa malo rozdeliť do troch šíkov. Kumáni krúžili „bez poriadku“, kým iné oddiely mali postupovať k českému táboru podľa vojenského poriadku. Přemysl vraj nechal v boji zaútočiť istého rytiera priamo na Rudolfovu osobu, pričom mu zabil mečom koňa a Habsburg sa ocitol na zemi. Zachránil ho rytier Walter z Ramswagu, ktorý mu poskytol svojho koňa. Vzápätí došlo podľa prameňa k obratu, vzhľadom na straty a časť českej armády sa dala na útek, pričom padol i Přemysl a mnohí z jeho armády sa utopili v rieke Morave, ktorú podľa kronikára bolo nutné prekročiť. Časť Uhrov, Kumánov a Nemcov potom prenasledovala utekajúcich, kým iná časť plienila ich tábor.⁵¹

⁵⁰ BUSSON, ref. 48, s. 49, 93-97, 128. Pozri aj: KUSTERNIG, Andreas. Die Schlacht bei Dürnkut und Jedenspeigen am 26. August 1278. In *Böhmisch-österreichische Beziehungen*, s. 185-186, 194-196. Porovnaj: ŽEMLIČKA, ref. 8, s. 455-458. Celkovo k dôveryhodnosti kronikárskych záznamov: BORUS, Josef. Heere, waffen und kämpfe in der zweiten hälfte des 13. Jahrhunderts. In *Die Güssinger - Beiträge zur Geschichte der Herren von Güns/Güssing und ihrer Zeit (13./14. Jahrhundert)*. (Hrg. Heide Dienst, Irmtraut Lindeck-Pozza) Eisenstadt : Das Burgenländisches Landesmuseum, 1989, s. 143-144. ISBN 9783854051053.

⁵¹ „Rex Otacharus... gravi corde sufferentes, se terras Austrie et Sttyrie... sine opere bellico resignasse, principes... imperii in diversis mundi partibus... et pecunia mediante plurimi corumpuntur... In Austria Hainricus de Chuonringen marschalchus Austrie, et Paltramus civis Wiennensis a Romane regis... rex de lese maiestatis crimine condempnavit Rex Boemie partem Austrie trans Danubium vastat... et procurante Paltrammo, induxit Ybanum comitem Ungarie ad aliam partem Austrie et Stirie devastandum. Romanum rex... Wienne manens, auxilium principum invocat; quorum aliqui expresse negant auxilium... auxilium regis Ungarie invocat, et obtinet... veniunt Basiliensis episcopus, et Fridericus burgravius de Nuornberch cum militibus centum vel parum pluribus. Rex Ungarie venit cum exercitu, et in Posonio transit Danubium, ac in vigilia assumptionis beate Marie... rex Romanorum descendit Danubium in Haimburch, et ibi transiens

Podľa doplňujúcich detailov Pokračovania Klosterneuburského, po Přemyslovom vpáde do Rakúska, povolal Rudolf uhorského kráľa s vraj 30 000 mužmi. Sám mal, okrem Rakúšanov a Štajerčanov, i Korutáncov. Výzvedný oddiel 2 000 jazdcov poslaný od Marcheggu mal po boku Rakúšanov pod velením kapitána, „Embergergera“. Boli to však najmä Kumáni, ktorí krúžili okolo českého vojska pri Láve a napádali ho, pričom získali i nejakých zajatcov. To donútilo Přemysla zanechať obliehanie a vydať sa po stopách útočníkov cez Prinzenndorf an der Zaya. V samotnej bitke potom kronikár delí Rudolfove sily do troch šíkov, kým Přemyslovo vojsko sa malo skladať zo siedmich klinových formácií. Zvláštne je, že samotnej bitke nevenuje pozornosť, iba konštatuje smrť českého kráľa a fakt, že väčšina jeho vojska padla do zajatia a bola spútaná okovami a reťazami. Následne Uhri a Kumáni vpadli na Moravu a len Rudolfov zásah ich poslal domov, kým on sám sa vydal podriaďiť si Moravu.⁵² Kráľ Ladislav sa tiež vybral so svojimi oddielmi na sever plieniť Moravu, 28. augusta totiž vydáva listinu na Morave, v „blízkosti hradu Láva“.⁵³

in Marchekke colligit exercitum Austrialium et Styriensium... Ungari ad investigandum militie potentatum in exercitum regis Bohemie miserunt ex Ungaris circa duo milia inn armis levibus; quorum insultibus rex... provocatus, ab oppido La, quod obsederat, castra movit, ad Romanum exercitum faciem dirigendo. Reges Romanorum et Ungarie 11. Kalendas Septembris exercitus suos componunt in acies... Die sequenti Maram fluvium transereunt... 8. Kal. Septembris ad locum ubi poterasnt tentoria Bohemorum... pervenerunt... exercitum regis Romanorum tribus distungitur aciebus... Nobiles Austrie dividebantur in duas turmas... Rex etiam Ungarie suum exercitum tribus divisit aciebus. Cumani vero sine ordine cursitabant, et aliis procedentibus ad castra hostium ordine bellicoso... Interea Romanorum rex regem Bohemie investigat... miles quidam previus regis Bohemie Romani regis dextrarium transfixit gladio; qui statim corruit obruens ascensorem... nobilis comes Perchtoldus videns regem... cadavere mortui dextrarii obvolutum... ascendit alium dextrarium. Militia regis Bohemie... ad fuge presidium... se convertunt, quod in aqua Mara, quam transire oportuit, fugientes plures se... submerserunt... Rex Bohemie decem et septem vulneratus vulneribus ad terram prosternitur... pars regis Romani subintrat tentoria Bohemorum, et insequentur fugientes... Ungari et Comani plus quam Teutonici se exercent... illi vero spolia ponderabant...“ Chronicon Salisburgense, In GOMBOS I., s. 679-681, č. 1490. K Paltramovmu neúspešnému sprisahaniu pozri: FRANZL, ref. 8, s. 140-141, 144-148, 150. Pozri tiež: REDLICH, ref. 27, s. 62. K osobe Rudolfovoho záchrancu, resp. správy donačnej listiny preň pozri: BUSSON, ref. 48, s. 55-57. Porovnaj: KUSTERNIG, ref. 50, s. 193-195. HOENSCH, ref. 8, s. 243-248. K 300-člennému oddielu salzburského arcibiskupa: WIEDL, ref. 9, s. 144. Tento počet sa však zdá byť príliš vysoký. VESZPRÉMY, László. A Morvamezei csata, In Hermann Róbert (szerk.). *A magyar hadtörténet nagy csatái*. Budapest : Corvina, 2003. s. 34. ISBN 963-13-5282-X. Boja sa nezúčastnil, na rozdiel od svojho brata Albrechta, gróf Meinhard. RIEDMANN, ref. 22, s. 150-151.

⁵² „Rex Bohemie... Austriam intrans et... municipiunculas obsidens expugnavit... Rudolfus missis nunciis et litteris regem Ungarie cum 30 milibus Ungarorum et Cumanorum... evocans, cum Australibus et Styriensibus et Karinthiansis sibi astantibus... Ungaros et Comanos... cum quibusdam Australibus sub capitaneo Embergerger mittens, numerum expeditorum exercitus regis Bohemorum adhuc prope La existentis iussit explorari. Exploratores itaque premittentes duo milia cursitantium, exercitus regis... aliquibus peremtis et captivatis... insultibus perturbando... rex... castra movens, fugitatis exploratoribus... progrediens contra Prunsendorf... Rudolfus... armatis et pugnacibus in tres acies divisit... regem Bohemie et exercitum suum in septem cuneos divisum invadens devicit... rex Bohemie... morte prostratus remeneret... Plurima autem pars eiusdem exercitus per Ungaros, Comanos, Australes... captivata in vinculis et compendibus est abducta. Ceteri vero fugientes... Ungari quidam cum Comanis terram Moravie intrantes, in pluribus villis rapinas rerum et captivitates hominum commiserunt. Rudolfus... Ungaris et Comanis cum rapinis et captivis suis ad propria benevolenter remissis... terram Moravie ingrediens... suo dominio subiugavit...“ Continuatio Claustroneoburgensis VI. In GOMBOS I., s. 767-768, č. 1756. PAULER, ref. 3, s. 341-342. K akciám predvoja pozri: BUSSON, ref. 48, s. 40-41.

⁵³ CDH V/2, s. 463.

Neskoršie zdroje dodávajú, že Přemysl mal prevahu dvoch na jedného a v ťažkej jazde ešte viac, pretože proti jeho 1 100 dextrariom mohol vraj Rudolf postaviť len 250 rytierov. Farbisto opisujú odhodlanie habsburskej armády, bojisko a smrť veľkého kráľa. Dodávajú tiež, že po návrate do Uhorska mladý kráľ náležite oslávil nielen víťazstvo, ale najmä smrť úhlavného nepriateľa. Celkovo sa prijíma fakt Přemyslovej vojenskej prevahy. Mal mať asi 1 000 ťažkoodencov, kým Rudolf len 300 – 550. V počte ľahkej jazdy to bol pomer 5 000 ku 4 000 v Habsburgov neprospech. Sily vyrovnávalo asi 2 000 uhorských ľahkoodených jazdcov a 5 000 Kumánov, ako jazdných lukostrelcov.⁵⁴ Iná správa uvádza medzi spojencami českého panovníka na prvom mieste Leva, „kráľa Ruténov“. Za ním potom aj Poliakov, Meissenčanov, Sasov a Durínčanov. Rudolfove armády mali byť vraj rozdelené nie do troch, ale až štyroch oddielov. V prvom a druhom slede boli Uhri, s ľahkou jazdou a lučištníkmi, v treťom sa ocitli Švábi, Štajerčania,⁵⁵ Korutánci, ako aj oddiely z Kraňska a Salzburgu. V štvrtom šiku sa mal nachádzať samotný Rudolf s Rakúšanmi.⁵⁶

Osobitým prameňom je i tzv. Štajerská rýmovaná kronika Otakara Štajerského zo začiatku 14. storočia. Ide o básnicku skladbu, ktorú nemožno brať vždy doslovne. Je

⁵⁴ „Rudolphus... vix unum pugnans adhuc contra duos adversarios et non nisi ducentos et quinquaginta dextrarios contra mille et centum parte ex adversa haberet... Rex autem Ungarie... cum suis reversus ad propria, per totum regnum suum mandavit diem occisionis regis Boemie sollempniter celebrari...“ *Continuatio Vindobonensis*. In GOMBOS I., s. 785-787, č. 1792. K pomeru síl pozri: DOPSCH, ref. 9, s. 478. Už Busson však pri nemeckých prameňoch upozornil na podceňovanie uhorskej pomoci. Uhorské oddiely podľa neho nedostatky v ťažkej zbroji nahrádzali svojou početnosťou a uznáva ich podiel na víťazstve. BUSSON, ref. 48, s. 47-48, k počtom jednotlivých vojsk a ich šikov, resp. k zámernému znižovaniu množstva Rudolfových síl pozri s. 84-88. Porovnaj: KUSTERNIG, ref. 50, s. 196-198. Čo sa týka Kumánov, ich počet odhaduje na 3 000 – 5 000. VESZPRÉMY, ref. 51, s. 31.

⁵⁵ Medzi Štajerčanmi figuroval aj Leopold „de Sevnec“ (Žovnek v Slovinsku), ktorý pred odchodom nahrádzal škody spôsobené „monasterio Obernburgensi“ 60 hrivnami. RAVNIKAR, Tone. *V príměžu medplemiških prejavanj*. Digitálna knižnica: Dissertationes 13. Ljubljana : Pedagoški inštitut, 2010, s. 276. ISBN 978-961-270-040-9. Počty jednotlivých šikov sa prameň od prameňa líšia. Zväčša sa však uvažuje o troch šikoch na oboch stranách. DOPSCH, ref. 9, s. 478.

⁵⁶ „Sed Otakerus Leonem regem Ruthenorum, Bohemos, Polonos, Misnenses, Saxones, Moravos, Thuringos largo congiario allicit... Rudolfus capto campo in quatuor ordines suos scindit; primum et secundum Hungaris, aptis ad iacula, commendavit; ad tertium Swevos, Stirienses, Karinthianos, Carniolanos, Salcburgensis praesulis familiam collocavit; quartum rex cum Australibus gubernavit...“ *Anonymi Leobensis*, In GOMBOS I. s. 276, č. 592. Podobne: *Annales Praedicatorum Vindobonensium*. In GOMBOS I., s. 183-184, č. 426. Čo sa týka účasti Leva Haličského spomína ho aj Otakar Štajerský. V podstate sa však nepredpokladá jeho priama účasť na bitke. Skôr sa uvažuje o nejakom jeho oddieli, ktorý by posilnil rady českej armády. ВОЙТОВИЧ, ref. 45, c. 134-137. Podobné závery: ПАРШИН, И. Л. Битва при Дюрнкруте 26 августа 1278 г.: альянс Льва Даниловича и Пшемисла II. Оттокара. In *ROSSICA ANTIQUA*. 2012/I. Санкт-Петербург : Исторический факультет Санкт-Петербургского государственного университета, 2012, c. 95-106. ISSN 2222-9027. Porovnaj: МІКА, ref. 45, s. 170-172. Podobne sa v poľskej historiografii uvažovalo o účasti poľských oddielov bez ich vojvodov, čo sa však v súčasnosti spochybňuje, napr.: ВОЙТОВИЧ, Леонтий Викторович. Лев Данилович: «князь думен и хоробор на рати» чи «безчесний князь»? In *Україна в Центрально-Східній Європі. НАН України*. Інститут історії України; 2013, c. 178-181. ISBN 978-966-02-6683-4. Predtým sa uvažovalo o poľských oddieloch spojeneckých či žoldnierských. WYROZUMSKI, Jerzy. Udział ksiąząt polskich w walce o spadek po Babenbergach. In *Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace Historyczne*, z. 121, Krakow : Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1997, s. 18-20. ISSN 978-83-233-3243-5. Osobnú časť poľských kniežat na bitke vyvrátil už: BARCIAK, Antoni. Polacy w bitwie pod Suchymi Krutami. In *Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego Nr. 72, Prace Historyczne IV*. Katowice 1975, s. 8-23.

jasne antičesky zameraná a aj chronologicky je jej autor nepresný a mnohokrát fabuluje a zavádza, ako keď napr. útočníka na Rudolfovu osobu identifikuje v postave Herborda z Fullensteinu, vazala olomouckého biskupa Bruna, ktorý mal navyše padnúť. Dôležitou je však najmä pasáž o rozhodujúcom momente boja, útoku Rudolfovej zálohy. Opisuje však i posledné chvíle českého kráľa a vyčíta mu jeho „zločiny“.⁵⁷

Rudolf vzápätí po bitke napísal viacero správ o svojom víťazstve, napr. z Valtíc benátskemu dóžovi, informuje však i pápeža Mikuláša III., salzburského arcibiskupa, resp. saského vojvodu.⁵⁸ Podľa tendenčne zafarbenej informácie v jednom z listov, deň pred bitkou mal vraj český kráľ okrem 6 000 mužov už len množstvo „plebsu a pohoničov“, kým Uhrov bolo údajne 40 000 a Kumánov až 16 000.⁵⁹

Rozsiahlu správu poskytuje i český kronikár, pokračovateľ Kosmovej kroniky. Podľa neho vyrazil kráľ Otakar na výpravu proti elektovi Rudolfovi 27. júna z Prahy a v Brne si počkal na poľské kniežatá a domácu šľachtu. Následne cez Lávu pritiahol k Drossendorfu, ktorého veliteľ sa po obliehaní vzdal. Nato sa obaja súper i stretli na mieste zvanom „V sade pri kráľovom lovisku“ pri rieke Morave (vrch Goldberg pri Jedenspeigene). Český kronikár však opisuje následné udalosti odlišne od prameňov z Ríše. Podľa neho „Česi“ vraj netušili o príchode nepriateľa, ktorý na nich rozptýlených plienením náhle zaútočil, porazil a zahnal na útek. Sugestívne však opisuje tristný osud zajatcov a ich snahy vykúpiť sa, o smrti kráľa však nepodáva, vraj vzhľadom na množstvo rozšírených verzií, nič. Aj podľa opisu koristiť víťazov musela byť značná, od zlata, kobercov, cez zbrane až po kone.⁶⁰

Podľa uhorského kronikára Šimona z Kézy hlavnú zásluhu na Přemyslovej porážke mali mať útoky Uhrov a Kumánov, ktorí mali obklúčiť nepriateľa a zasypať ho strelami. Nato sa vraj dala česká armáda na útek aj s veliteľom Milotom a za nimi i poľské oddiely. Nájdeme tu tiež záznam o zajatí Přemyslovho nemanželského syna, vojvodu Mikuláša, spolu s „bezpočtom“ barónov a rytierov. Podľa kronikára teda Habsburg vďačil za víťazstvo iba Uhrom. Následne autor chváli Reynolda, syna Reynolda z rodu Bastech, kráľovho zástavníka a jeho troch bratov, pričom dodáva, že na počesť víťazstva a na hanbu Čechov, Poliakov a Moravanov ich štíty a zástavy vystavili v Stolično-belehradskom chráme. Kronikárovo pero samozrejme viedli antipatie k českému kráľovi, no pravdou naozaj je, že Habsburg by bez účasti uhorsko-kumánskych oddielov Přemysla sotva porazil.⁶¹ Podľa jednej listiny by bolo možné

⁵⁷ Ottokar von Steier. In GOMBOS, Franciscus Albinus. *Catalogus fontium historiae Hungariae III.*, Budapestini : MCMXXXVIII, s. 1816-1821, č. 4146. Vychádza skôr z miestnej tradície. Oproti iným zdrojom delí Rudolfovo vojsko na štyri a Přemyslovo na šesť šikov, pričom dosť zmätene uvádza ich vzájomné postavenia. BUSSON, ref. 48, s. 100-118, 121-124, 129-135, 137. Čo sa týka Přemyslovej smrti, tá zanechala hlboký dojem a zvyčajne sa prisudzuje pomste za kráľovu krutosť voči rakúskym a štajerským šľachticom v minulosti. Kol. editorů. *Moravo, Čechy, radujte se!*, (Němečtí a rakouští básníci v českých zemích za posledních Přemyslovců.) Praha : Aula, 1998, s. 29-31, 48-63. ISBN 80-901626-9-X.

⁵⁸ Hovorí všeobecne, no pokladá za dôležité ozrejmiť, že Přemysl bojoval statočne a jeho smrť nemá na svedomí. CDAC IV. s. 165-166, č. 98. LIBOR, Jan. Přemysl Otakar II.-rytíř a válečník. In *Pocta králi*, s. 133-139. List pápežovi. CDH V./2, 458-460. List salzburskému arcibiskupovi. CER s. 159-161, č. XIV. a saskému vojvodovi. FRA XXV. s. 228-229, č. 19.

⁵⁹ Anonymi Descriptio. In GOMBOS I., s. 263-264, č. 575. CDAC IV., s. 170-171, č. 102. FRANZL, ref. 8, s. 154.

⁶⁰ BLÁHOVÁ, Marie a kol. Druhé pokračování Kosmovy kroniky, s.146-150. Ako zmes nezmyslov, poloprávdy a omylov to charakterizuje: KOVÁŘÍK, ref. 48, s. 159, 173-175. Vrahom českého kráľa mal byť rakúsky šľachtic Berthold z Emmerbergu. KOFRÁNKOVÁ, Václava. 26. 8. 1278 *Moravské pole. Poslední boj zlatého krále*. Praha : Havran, 2006, s. 72-89.

⁶¹ Simon de Kéza. In GOMBOS III., s. 2152-2153, č. 4629. Kráľ sa, vzhľadom na svoj vek,

predpokladať, že v kráľovom sprievode mohol byť i menší oddiel poslaný Karolom I. z Anjou do Uhorska.⁶²

Priebeh bojov potom možno v krátkosti zhrnúť zhruba takto. Ešte deň pred samotnou bitkou Kumáni pri jednom prepade saských a poľských oddielov mali zajať 200 osôb a navyše vraj priniesli pred Rudolfa i 100 odseknutých hláv nepriateľov. Tým vytlačili protivníka z kopcov západne od bojiska a pozdvihli morálku Habsburgovej armády. Bitku nasledujúci deň začala, ako sa zdá, samostatne pôsobiaca uhorská armáda, resp. „neusporiadané“ oddiely Kumánov na ľavom krídle, ktorých ľahká jazda zasypávala od tábora postupujúceho nepriateľa spŕškami šípov narúšajúcimi jeho rady. Následne zaútočila uhorská (ťažká) jazda vedená palatínom Matúšom Čákom a Štefanom z rodu Gutkeled. Z viacerých zmienok v uhorských listinách vieme, že Uhri útočili v šiku, čiže muselo ísť aspoň čiastočne o vojsko zložené z rytierov-ťažkoodencov, ktorí sa mohli postaviť rovnako odeným protivníkom, ktorých rady čiastočne narušila kumánska lukostreľba. Pri útoku uhorskej jazdy sa však ocitol palatín na zemi a zrážka sa pravdepodobne zmenila na individuálne súboje jednotlivcov. Podľa časti historikov utrpel Přemyslov prvý sled „porážku“. Nasledoval však hrozivý útok jeho druhého šiku, ktorý zatlačil Rudolfove sily južne od Dürnkrutu, pričom Habsburg sa tiež ocitol na krátko na zemi a ktorý zadržali až Rakúšania ako posledný sled. V tomto kritickom okamihu, kedy zostával českému kráľovi ešte jeden nepoužitý šík, však zasiahla do boja Rudolfova malá záloha asi 50 – 60 rytierov so sprievodom 250 – 300 jazdcov na čele s Ulrichom z Capellanu a Konrádom zo Sommerau, ktorí proti zásadám rytierskosti napadli nepriateľa zboku. To zasialo do českých radov zmätok, podporovaný habsburskou stranou vopred dohodnutým heslom „Utekajú! Utekajú!“ Zmätok sa vzápätí zmenil na bezhlavý útek a totálnu porážku.⁶³ Čo sa

nezapojil do bitky, ale pozoroval dej z kopca nad bojiskom strážený práve spomínaným Reynoldom i inými barónmi. PAULER, ref. 3, s. 344. Správu pokladal za tendenčnú už Busson. BUSSON, ref. 48, s. 98-99. Pozri: VESZPRÉMY, ref. 51, s. 32. K významu uhorskej pomoci. BORUS, ref. 50, s. 152. S útokom Poliakov z boja nesúhlasí, pokiaľ nešlo o žoldnierov: MIKA, Norbert. Waka o spadek po Babenbergach 1246-1278. Racibórz : WAW, 2008. s. 97-98. ISBN 978-83-89802-64-4.

⁶² V listine Karola I. z 2. novembra 1278 sa spomína zabezpečenie odevu pre jeho kapitána a maršalka, ako aj pre osem rytierov ich sprievodu, vrátane trogirského biskupa. CDH V./2, s. 451-452.

⁶³ SZABÓ, ref. 1, s. 66-70. Pozri tiež: BORUS, ref. 50, s. 152-153. Útok Rudolfovej zálohy však spomínajú len neskoršie nemecké kroniky. PAULER, ref. 3, s. 342-346. Už staršia nemecká historiografia videla v použití rezervy italské, či byzantské vplyvy, najmä v súvislosti s jej rovnakým využitím a dôsledkami pre obe strany v bitke pri Tagliacozzo v roku 1268 medzi Karolom (I.) z Anjou a Štaufovcom Konradinom. MÜLLER, Eugen Freiherr von. Die Reserve in der Schlacht von Dürnkrut. In *Monatsblatt des Vereines für Landeskunde von niederösterreich. Iv. Band. 1908 und 1909*. Wien 1908, s. 33-40. Jednou z príčin zmätku mohli byť aj helmy s veľmi obmedzeným prizorom. KRIEGER, ref. 8, s. 45-47. Pozri tiež: DOPSCH, ref. 9, s. 478-480. Nerytierskosť útoku zo zálohy bola problémom i pre oboch veliteľov záložného oddielu. HOENSCH, ref. 8, s. 251. Je však možné, že ide o neskoršie hodnotenie z čias, keď boli rytierské pravidlá boja už ucelenejšie. KOVAŘÍK, ref. 48, s. 163-164, 170-172. Zvláštny je fakt, že uhorské sily sa po prvotnom útoku spomínajú až na konci pri prenasledovaní utekajúceho nepriateľa. To by mohlo naznačovať, že v podstate tu išlo o dvojicu bojových stretov, resp. o bitku na dvoch frontoch, v ktorej stáli Uhri na západnej strane bojiska. To by podporoval i smer útoku časti Přemyslovho vojska na severozápad na Lávu. Iné oddiely však unikali na východ, takmer každý prameň totiž spomína i množstvo utopených v rieke Morave. Prirodzenejšie by však vyzeral útek na sever od bojiska, a nie na východ na uhorskú stranu rieky. Príčinou by mohli byť, pokiaľ tu nešlo len o reakciu na vpád zálohy od západu i útoky Uhrov a Kumánov, ktorých pohyblivé oddiely mohli už v tom čase smerovať k českému táboru o niečo severnejšie. Pozri: BUSSON, ref. 48, s. 51-52, 58-61, prítomnosť ťažkoodencov v uhorských radoch potvrdzujú i naračné správy, ich počet je však otázný, pozri cit. dielo, s. 88-89. Uhorské listiny sa na druhej strane nezmiňujú o Rudolfovi, skôr hovoria o bojoch pred zrakom svojho kráľa, s. 90-93. Tiež: FRANZL, ref. 8, s. 151-160. Podobne: KUSTERNIG, ref. 50, 198-205. Z maďarskej

týka údajnej zrady Milotu z Dědic, predpokladá sa, že po útoku Rudolfovej zálohy sa snažil zachrániť situáciu a chcel obísť nových útočníkov zozadu. No jeho ústup bol pokladaný za útek, prehĺbil paniku a dal v podstate neoprávnene podnet k dohadom o jeho zrade.⁶⁴

Po väčšine bojov bola dôležitá otázka zajatcov, už tesne po bitke sám Rudolf žiada Ladislava IV. o prepustenie štyroch českých barónov, ktorých držia v zajatí uhorskí šľachtici.⁶⁵ Najznámejším spomedzi zajatcov bol však určite Přemyslov ľavoboček Mikuláš, neskorší vojvoda opavský, ktorý sa z uhorského zajatia dostal až niekedy okolo roku 1280.⁶⁶

Tieto informácie do istej miery dopĺňajú aj narácie uhorských listín. Často sú síce stručné a aj v prípade, kedy prinášajú detailnejšie údaje, sa utápajú v nadnesených opisoch „hrdinstiev“ zúčastnených. Faktom však je, že pri „absencii“ uhorských kronikárskych správ z 13. storočia, reprezentujú pohľad uhorskej strany. Významným činom bol, podľa jednej z nich, určite skutok magistra Dionýza syna Petra z rodu Osl, ktorý zachránil hlavného uhorského veliteľa, palatína Matúša z rodu Čák. Tento bol v boji s nepriateľským šikom zhodený z koňa a Dionýz ho, nie bez zranení, ubránil. Za to dostal majetok Daag v Šopronskom komitáte, za zradu odsúdeného šopronského kastelána Petra.⁶⁷ Medzi účastníkmi bitky by sme našli spomedzi barónov i neskoršieho palatína Omodeja z rodu Aba „s množstvom svojich bojovníkov“.⁶⁸ Z rodu Abovcov sa na bitke zúčastnil i komes Peter, syn Gregora.⁶⁹ Podobne to bolo i s Lothardom bánom, synom komesa Pavla z rodu Gutkeled a jeho synom Ladislavom, pričom Lothard bol v boji zranený.⁷⁰ Bitky sa zúčastnil aj iný príslušník rodu Gutkeled, magister Kozma, syn komesa Kozmu. Tento v boji zajal akéhosi kastelána českého kráľa. Treba tiež pripomenúť, že druhým veliteľom uhorských oddielov bol ďalší príslušník rodu Gutkeled, krajinský sudca a mošonský župan Štefan.⁷¹ Na bitke sa zúčastnil aj komes Jak syn Ebada z rodu Jak, ktorý sa „pod kráľovou

historiografie: VESZPRÉMY, ref. 51, s. 31-39, autor odhaduje počty uhorskej armády na nie viac ako 10 000 mužov, či skôr 7 – 8 000. Celkovo: ŽEMLIČKA, ref. 8, s. 462-468.

⁶⁴ BUSSON, ref. 48, s. 137-140. Porovnaj: GRAUS, ref. 46, s. 92-93. Podobne: LIBOR, ref. 9, s. 98-100.

⁶⁵ „...quidam Bohemi Nobiles a vestris Baronibus detinentur... supplicamus, quatenus pro liberatione quatuor personarum dignemini laborare...“ CDH V./2. s. 455-457.

⁶⁶ KONVIČNÁ, Jana. Dynastické počátky opavských Přemyslovců a jejich vazby na politiku českých králů. In *Paginae historiae 4, Sborník státního ústředního archivu v Praze*. Praha 1996, s. 8.

⁶⁷ Listina z roku 1279. „... possessionem... Petri Parcrauij Daag... in Comitatu Supruniensi... Magistri Dionisij filij Petri de genere Osl... in exercitu nostro, quem contra Regem Boemie pridie moueramus... quod Matheum Palatinum... dominum suum, principem tunc ipsius milicie nostre, de equo suo eiectionem ab acie opposita, non sine sui cruoris efusione defensauit...“ WENZEL, Gusztáv. *Codex diplomaticus Arpadianus continuatus IX*. Pest, Budapest : A Magyar tudományos akademia 1871, s. 223-224, č. 159. Spomínaný Matúš bol strýkom neskoršieho oligarchu Matúša Čáka Trenčianskeho. PAULER, ref. 3, s. 344. Tiež: KARACSONYI, ref. 6, s. 341, 870.

⁶⁸ Listina Ondreja III. z roku 1290. „... Omodeus Palatinus... preliis se obiecerit pluries cum suorum multitudine bellatorum... fortiter dimicando contra Othocarum Regem Boemie in expeditione generali...“ WENZEL, Gusztáv. *Codex diplomaticus Arpadianus continuatus V*. Pest : A Magyar tudományos akademia, 1864, s. 2-3, č. 2. KARACSONYI, ref. 6, s. 37.

⁶⁹ Listina z roku 1288. „... intuentibus nobis in aduersam irruens aciem, viriliter dimicauit...“ FEJÉR, Georgii. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis V/3*. (CDH) Budae : Typis typogr. Regiae universitatis Ungaricae, 1830, s. 398-400.

⁷⁰ Listina Ondreja III. z roku 1292. CDH V. s. 66-68, č. 42.

⁷¹ Listina z roku 1287 sa nezachovala celá, no spomína sa tam Rudolfova účasť. „... magister Cosmas filius comitis Cosme de genere Gutkeled... contra... regem Boemie... cum domino Rudolpho rege Romanorum --- Cosmas in eodem conflictu quendam castellanum eiusdem regis Boemie de Burun et Suerchen... et nobis duxit...“ SZENTPÉTERY, Emericus. *Regesta*

zástavou nezľakol nepriateľskej formácie“.⁷² Vyznamenal sa aj ďalší kráľov verný, Rubín, neskorší železnohradský župan, ktorý mal v boji zajať vraj až trinásť českých barónov.⁷³ V Ugočskom komitáte dostal za účasť na boji majetky neskorší predstavený kráľovských povozníkov, magister Mikuláš a jeho brat Ján.⁷⁴ Dokladom o „účasti“ prelátov na ťažení je potom donácia pre bratov kráľovho kancelára a vacovského biskupa Tomáša (1278 – 1289), ktorí sa snád' zúčastnili bitky spoločne s biskupovými ozbrojencami.⁷⁵

Viacero listín potom, bez zvláštnych detailov, uvádza i účasť ďalších osôb na bitke. Išlo napr. o synov magistra Hipolyta,⁷⁶ podobne i o štyroch bratov, príbuzných „Languea“,⁷⁷ tiež bratov Pavla a Boda a ich synov, resp. príbuzných (spolu deväť osôb).⁷⁸ Rovnako to platí i pre magistra Fila, syn komesa Tomáša z rodu Miškolec,⁷⁹ komesa Gregora syna „Ihara“,⁸⁰ komesa „Heguna“ syna „Ambusa“, tiež „Hegunovho“ syna bána „Gogana“⁸¹ a komesa Jána syna „Ysypha“ teda Ižipa.⁸² V prvom šíku mal napr. bojovať i komes Peter, syn Doroga.⁸³ Za účasť v bitke povyšuje neskôr panovník deviatich jobagiónov Boršodského hradu medzi šľachticov.⁸⁴ Podobne nobilitoval aj štyroch synov jobagiónov,

regum stirpis Arpadianae critico-diplomatica II./2-3, (RR). Budapestini : Academiae litterarum Hungaricae, 1923-1961, s. 384-385, č. 3459. PAULER, ref. 3, s. 343. Štefan sa stal krajinským sudcom okolo 19. júna 1278. ZSOLDOS, ref. 1, s. 34.

⁷² Listina z roku 1278. „... Comes Jaak... sub nostro vexillo hostium cuneos non formidans... triumpho militavit...“ CDAC IX, s. 198-199, č. 137.

⁷³ Listina z roku 1280. „Rubinus comitis Castriferrei... pugnavit precellenter ita quod tredecim barones regni Boemye in ipso bello captivavit, quos nobis... presentavit...“ RR II./2-3, s. 263-264, č. 3063.

⁷⁴ Listina z roku 1283. RR II./2-3, s. 326-327, č. 3267.

⁷⁵ Listina z roku 1283. „... Thomas Episcopus Vaciensis, aulae nostrae Cancellarius... in expeditione nostra... contra regem Bohemorum... fratrum suorum Christophori scilicet, Iohannis, et Stephani meritis recensitis... quasdam possessiones seu villas... Dominae regine, duas videlicet Veyceh... de comitatu Simighiensis...“ CDH V./3, s. 180-184.

⁷⁶ Listina z roku 1278. „...magister Vgra, Nicolaus et magister Ipolytus, filij Comitis Ipolyti, nobiles de Elya... in expeditione nostra contra Regem Boemie habita... laudabiliter impenderunt...“ CDAC IV., s. 96-98, č. 53.

⁷⁷ Listina z roku 1279. „... Langueus filii Woyuode, cognati eorum... Comes Hudus, Briccius, Georgius et Benedictus fratres eiusdem... in exercitu nostro, quem contra inimicum nostrum capitalem, Regem... Boemorum habebamus... laudabiliter dimicando...“ CDAC IV., s. 177-180, č. 108.

⁷⁸ „... Paulus filius Chepani, et Bodou filius Vothk frater eiusdem... seruiendi... in eadem acie seruiissent... ipsum Paulum et filios eiusdem... Alexandrum, Paulum et Petrum... Bodou, Stephanum et Ladislaum filios Vothk, fratres eiusdem Bodou; Vydus filium Michaelis, et Thomam filium Gabriani, ac alios cognatos...“ CDAC IX., s. 177-178, č. 120. Listinu Wenzela zaraduje k roku 1277, čo je samozrejme chybné, Szentpétery uvádza rok 12(8)7. RR II./2-3, s. 386, č. 3463.

⁷⁹ Listina z roku 1286. CDAC XII, s. 444-445, č. 373. KARACSONYI, ref. 6, s. 826.

⁸⁰ Listina z roku 1279. RR II./2-3, s. 244-245, č. 2992.

⁸¹ Listina z roku 1279. CDH V./2, s. 559-561.

⁸² Listina z roku 1279. „... comes Johannes filius ysyp... cum levatis totis uiribus nostris contra Regem Boemie ubi propter mortem eiusdem uictoriam sumus consecuti accessissemus... comes Johannes uelud leo severus... in contrariam multitudinem irruendo... bellucos sudores supportavit...“ NAGY, Emerici. *Codex diplomaticus patrius III.* (CDP) Jaurini. Budapestini : Typis Victoris Sauervein, Typis societatis Franklinianae, 1866, s. 28-30, č. 20. Išlo o príslušníka rodu Bő (Bu, Beu) KARACSONYI, ref. 6, s. 277.

⁸³ Listina z roku 1278. „Comes Petrus filius Dorogh vna cum fratribus suis, Laurencio scilicet et Nicolao... terram Zekulhyd... restituere dignaremur... quod idem Petrus in bello, quo Rege Bohemorum interempto felicem fauente Domino sumus victoriam consecuti, in prima acie pro fidelitate nobis debita et Corone... laudabiter cunctis videntibus dimicauit...“ CDAC IX., s. 196-197, č. 136. Spomínaný Peter a jeho bratia získavajú naspäť majetok v komitáte Bihor, dnešné Săcueni v západnom Rumunsku.

⁸⁴ Listina z roku 1282. „Nemhiz filij Nade, et Ramacha filij eiusdem; item Tekus, Marcy,

či dvorníkov zo Železnohradského komitátu.⁸⁵ Povýšenia medzi šľachticov sa dočkali i skupiny obyvateľov „de villa Nywygh“ v Zalienskom komitáte. Išlo o štyroch servientov ostrihomského arcibiskupa, piatich dvorníkov, jedného servienta vesprímskeho archidiacona a ďalších šiestich dvorníkov z tej istej lokality.⁸⁶

Čo sa týka zranení, tie utrpeli viacerí účastníci bitky, napr. Dionýz syn Jurka, z rodu Radvanských z Radvane (na území dnešnej Banskej Bystrice),⁸⁷ komes Jakub z rodu Buken,⁸⁸ bratia Peter a Ivanka,⁸⁹ Václav a Ladislav, synovia Vyda zo Satmárskeho komitátu.⁹⁰ Ťažké zranenia si z boja odniesol aj magister Mortun, syn Mortuna, ktorý navyše v boji s nepriateľským šikom prišiel aj o koňa.⁹¹ Medzi zranenými bol tiež komes Mikuláš, zvaný Fatra, prebodli mu vraj ústa kopijou, kým jeho brat Michal bol pri zrážke s nepriateľským šikom zhodený kopijou z koňa.⁹² Smrť sa však v prípade donačných listín spomína len minimálne. Príkladom je komes „Sefrido“, syn Marcela, ktorého brat Ivanka na výprave padol. Zaujímavé pritom je, že Sefrido dostáva ako kompenzáciu majetok po istom Sebastiánovi, synovi Alberta, ktorý on prišiel snáď aj preto, že sa nezúčastnil na kráľovom ťažení.⁹³ Medzi padlými boli i Valentín a Artholf, bratia komesa Štefana. Tohto,

Symonis, Benedicti et Johannis filiorum Theodory, ac eciam Nycolay filij Nade, et Johannis filij Pauli de Peresne, iobagionum Castrinostri de Borsood... in examine belli seu expeditionis, quem contra Regem Boemie, nostrum et Regni nostri capitalem inimicum, habuimus... laudabiliter dimicando... a iobagionatu Castri Borsodiensis... in cetum... Regni nostri nobilium duximus aggregandos...“ CDAC IX., s. 330-331, č. 235.

⁸⁵ Listina z roku 1283. „Petrus Nicolaus Andrea set Petre filij Rwhthuk de filys iobagionum Wduornicorum... de villa Weph... pro seruicys eorundem que in exercitu nostro quem contra Regem Boemorum habebatis...“ NAGY, Emerici. *Codex diplomaticus patrius VI.* Budapestini 1876, s. 289-293, č. 209.

⁸⁶ RR II./2-3, s. 350-351, č. 3354. Ťažko povedať, s akou výzbrojou bojovali, no vlastníctvo koňa možno predpokladať najmä v prípade arcibiskupových servientov.

⁸⁷ Listina z roku 1287. „Dionisius filius Jurk... specialiter in expeditione quam habuimus contra Regem Boemorum, nostrum et Regni nostri anticum inimicum, vbi idem Dionisius... debita letalia wlnera supportauit...“ CDAC XII. s. 453-454, č. 379. ĎURKOVÁ Mária. Najstaršie rody vo Zvolenskej stolici. In *Najstaršie rody na Slovensku*. Bratislava : Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť pri Matici slovenskej, 1994, s. 115. ISBN 80-967103-0-3.

⁸⁸ Listina z roku 1280. RR II./2-3, s. 261-262, č. 3055.

⁸⁹ Listina z roku 1285. „Comitis Petri et Iwanka fratris sui... contra Regem Boēmiorum... viriliter in acie pugnando nobis cernentibus letaliter vulnerati exstiterunt...“ CDH V./3, s. 279-280.

⁹⁰ Listina z roku 1279 spomína i zjatie Přemyslovho syna (Mikuláša) a iných barónov. „... Nobiles Nostri, Venceslaus et Ladislaus, frater eiusdem, filii Vyd, de Iriny, cum rege Bohemorum... conflictum habuissimus; in quo interempto rege Bohemorum et filio captiuato, Baronibus suis in captiuitatem redactis... coram oculis nostrae Maiestatis viriliter et laudabiliter pugnarunt, ac lethalia vulnera portarunt...“ CDH V./2, s. 500-503.

⁹¹ Listina z roku 1279. „Magister Mortunus, filius Mortuni... in conflictu, quem contra regem Boemie, capitalem inimicum regni nostri, habebamus... letalia vulnera ad se recipere, nobis intuentibus, non expauit; vbi eciam equo suo interfecto, et in media acie, per nos virtutibus suis merentibus, adiuuatus, in eodem vulnere, contra aduersam aciem bellare nullatenus formidauit...“ CDH V./2, s. 519-521.

⁹² Listina z roku 1284. „Nycolaus dictus Fatra filius Petri et Mychael filius Emirici Comes Agasonum et Bacciniferorum nostrorum... villam nostram Wos... in Comitatu de Kamarun... in conflictu nostro, quem contra Regem Boemie habuimus... ubi idem Comes Nycolaus per medium oris lance perfoissus extitit, et dictus Mychael per ad uersam aciem de equo suo lancea deiectus non sine magna sui lesione... in ecclesia Sancti Laurencij de Hoycum lesione et morte triginta septem seruientium suorum, in qua ecclesia eosdem pro deffensione gentis Christiane contra Cumanos duxeramus relinquendos...“ CDAC IX., s. 380-381. č. 271. Zaujímavý je tiež údaj o tom, že v boji proti Kumánom (pri jazere Hód v roku 1282?) mali stratit' až 37 servientov.

⁹³ Donácia z roku 1280 na zem „Ibran“. „Sebastianus, filius Alberti, ad nullam expeditionem

spolu so štyrmi jeho príbuznými, povýšil kráľ v roku 1284 z jobagiónov Komárňanského hradu na kráľovských servientov, resp. na servientov ostrihomského arcibiskupa.⁹⁴

Z územia dnešného Slovenska sa na bitke zúčastnili napr. magistri Ondrej a Jako, synovia Jakova, za čo im vracia ich majetok Jasenov v Užskom komitáte.⁹⁵ Podobne i Peter, syn Sebeslava z rodu Ludanickovcov, ktorý utrpel ťažké zranenia, dostáva zem Kend(ice) pri Nitre.⁹⁶ V boji sa vyznamenal aj hlohovský župan Mikuláš, ktorý, hoci mu prebodli kopijou nohu, dokázal vraj kráľovi priviesť dvoch zajatých nemeckých rytierov. Listina navyše propagandisticky uvádza, že český kráľ mal padnúť práve vďaka uhorskému vojsku.⁹⁷ V Nitrianskom komitáte získal majetky za účasť a zranenia v boji aj komes Ondrej, syn Ondreja.⁹⁸ Na akcii uhorského výzvedného predvoja, ktorý odlákal Přemyslovo vojsko od Lávy, sa zúčastnil aj v kráľových službách viackrát preverený Juraj, syn Šimona. Mal pritom poraziť nejaký nepriateľský klinový útvar a zajať troch českých rytierov, ktorých dextrariou mladý kráľ Ladislav daroval Habsburgovi. Následne v bitke na Moravskom poli bol zranený, no zajať vraj deviatich Čechov.⁹⁹ Zaujímavým dokladom je aj listina toho istého Juraja z roku 1278, ktorou odmeňuje svojho verného familiára Petra, zvaného Pirus (hruška), za vojenské služby, pričom spomína i jeho účasť a zranenie v boji proti českému kráľovi, za čo mu daruje dnešnú Hanisku pri Prešove.¹⁰⁰ V Šarišskom komitáte

et congregationem regni nostri, tam generalem, quam priuatam venire, contumaciter neglexerit... propter... infidelitatis... terram ipsius Sebastiani, Ibran... Comiti Sephrido, filio Marcelli... pro effusione sanguinis, et morte Ivancae fratris sui, qui in expeditione nostra, quam habuimus contra regem Boemorum... donauimus...“ CDH V/3, s. 32-33.

⁹⁴ Štefan a jeho príbuzní pochádzali pravdepodobne z dnešného Máriapócs vo východnom Maďarsku. „Stephanus, filius fulkus, Iacobus, filius Symeonis, Petrus, filius Botyz, et Moyus filius vogus, ac eorum proximi de villa Pooch... pro serviciis... in conflictu nostro, quem contra Regem Boemorum habuimus... ubi Valentinus et artholfus fratres... Stephani, purpureo vestiti cruore... de iobagyonatu castris nostri de Camarun... in numerum... seruientum nostrum Regalium... transferendos... in numerum... nobilium iobagionum ecclesie... Strigoniensis haberat transferendi...“ KNAUZ, Ferdinandus. *Monumenta ecclesiae Strigoniensis II.* (MES) Strigonii : Typis descripsit Gustavus Buzárovits, 1882, s. 177-178, č. 157.

⁹⁵ Listina z roku 1279. „Magister Andreas et Magister Jako, filii Comitis Jakou... terra ipsorum... Jesenev vocata, in Comitatu de Vng existens... in exercitu nostro generali, in quo Rege Bohemie inimico nostro capitali interempto... prefatam terram... restituimus et reddidimus...“ CDAC IX. s. 240-241, č. 164.

⁹⁶ Listina z roku 1280. „Petrus filius Zubuzlay de genere Ludan... terram Castris Nitriensis Kend vocatam... in exercitu nostro generali, quem contra Regem Boemorum... habebamus... idem sub nostro uexillo letale uulnus sustulit...“ CDAC IX. s. 274-275, č. 193. KARACSONYI, ref. 6, s. 816. K zaniknutej dedine Kend(ice) pri Zbehoch pozri: MASLÍKOVÁ, Ľudmila. Vývoj osídlenia Dolného Ponitria do polovice 14. storočia. In *Historia Nova I. 2010/2*. Bratislava 2010, s. 27.

⁹⁷ Listina z roku 1280. „Nicolai Comitis de Gologouch... cum propter reddendam uindictam contra... Regem Boemie cum nostro exercitu iuissemus... cum idem Rex per nostram extitit miliciam interemptus... Comes Nicolai in ipso prelio uiriliter dimicans, per lanceam in pede est transfossus, duos milites nichilominus Teutonicos nobis duxit captiuatos...“ CDAC IX. s. 276-277, č. 194. Za to dostáva viaceré majetky v Zadunajsku. BUSSON, ref. 48, s. 90.

⁹⁸ Listina z roku 1286. CDAC IX. s. 450-451, č. 321.

⁹⁹ Listina z roku 1285. „Magister Georgius filius Symonis... ad sciendum et videndum exercitum Regis Bohemie misissemus, vnum cuneum exercitus eiusdem ante accelerationem nostram viriliter debellauit, et tres milites honeste armatos Bohemos cum ipsorum dextrarijs in area certaminis captos Nostre Maiestati presentauit; quos domino Rudolfo Regi Romanorum donauimus. Et in magno conflictu cum eodem Rege Bohemie idem Magister Georgius repente irrui in horrendam inimicorum aciem armatam pluribus adornatam, vbi fortiter dimicando extitit vulneratus, et nouem Bohemos captiuauit...“ CDAC XII. s. 434-437, č. 369. PAULER, ref. 3, s. 342. Porovnaj: SZABÓ, ref. 1, s. 65. Tiež: BUSSON, ref. 48, s. 63. Podobne: KARACSONYI, ref. 6, s. 176.

¹⁰⁰ „Nos magister Georgius, filius Symonis... Petri Comitis, dicti Pirus, dilecti et fidelis

zasa dostali majetok Peter a Alexander, synovia Michala „de Miskouch“.¹⁰¹ Za zranenia utrpené v boji dostali v roku 1285 (vrátane boja proti Kumánom a Mongolom) Červenicu pri Sabinove komes Peter a jeho brat Ivanka.¹⁰² To je tiež prípad Jána, syna Marčuka, ktorý za to získal Necpaly v Turci. V Novohrade a na Gemeri zasa získali majetky za účasť na bitke a iné služby i Matej, „Og“ a Michal, synovia Michala a Noe, syn Noeho z rodu Zah.¹⁰³ Zo Zemplínskeho komitátu pochádzali potom ďalší odmenení, magistri Ondrej a Jakov, príslušníci michalovskej vetvy rodu Kaplon (Kaplyon).¹⁰⁴ Príkladom jobagiónov povýšených medzi nobilitu boli jobagióni Hontianského hradu Álmoš a Fabián, synovia Guza z Plášťoviec.¹⁰⁵ Podobne boli povýšení i dvanásť jobagióni Bratislavského hradu.¹⁰⁶ Dnešné Hontianske Tesáre dostal za účasť na boji komes Demeter, syn komesa Hunta z rodu Hont-Poznanovcov.¹⁰⁷ Za zjatie jedného rytiera dostal v roku 1284 zem Poniky pri Banskej Bystrici magister Filip, syn Tomáša.¹⁰⁸ Podiel na bitke mal i neskorší zvolenský župan Mikuláš, ktorý tak v roku 1280 získal dedinu pôvodne nazývanú Neštich, dnešnú Smolenickú Novú Ves, ktorá je súčasťou Smoleníc.¹⁰⁹

nostris... quod... contra Bohemos conflictum habuissimus, idem Petrus Comes in eodem conflictu ad euidenciam et scitum eiusdem Domini nostri et Baronum regni diuersis vulneribus exsistit sauciatus... particulam terre, ex possessione nostra aquisita, Enyeczkze... contulimus...“ CDH V/3, s. 397-398.

¹⁰¹ Listina z roku 1278. „Petrus et Alexander, filii Michaëlis de Miskouch nobis in exercitu nostro, quem contra Regem habuimus Bohemorum, laudabilem impenderunt famulatum, quamdam terram castri nostri de Sarus, Gereguerfelde, in Comitatu de Sáros... dedimus...“ CDH V/2, s. 470.

¹⁰² „Comes Petrus filius comes Georgii... et Iuanka fratris suis... quo contra regem Boemorum capitalem nostrum inimicum exercitum habuimus... comes Petru set Iuanka... viriliter dimicando... letaliter vulnerati extiterunt... terram Werusalma... donauimus...“ RR II./2-3, s. 360-361, č. 3386.

¹⁰³ Listina z roku 1287. CDH V/3, s. 348-349. Z rovnakého roka aj RR II./2-3, s. 375-376, č. 3431.

¹⁰⁴ Listinou z roku 1279 získavajú napr. i dedinu Staré. „...terrarum Bereche et Staara vocatarum in Comitatu Zempliniensi... qua per nos Magistro Andreae, et Iacow... in exercitu nostro generali, quem contra Regem Bohemorum, inimicum nostrum capitalem, habebamus... viriliter dimicantes...“ CDH V/2, s. 550-551. KARACSONYI, ref. 6, s. 753.

¹⁰⁵ Listina z roku 1281. „...seruitia Almus, et Fabian, filiorumque Guze de Palast, iobagationum Castri sui Huntensis... cum exercitum suum contra Regem Bohemorum, persecutorem, ac inimicum suum et regni sui specialem, leuasset generalem: iidem... fidelitatis operam dimicando strenue... eorumdem ab onere sui condicione iobagationatus... castri sui Huntensis... eximendos... libertate, qua ceteri Nobiles Regni sui gratulantur, sub vexillo regio militantes...“ CDH V/3, s. 91.

¹⁰⁶ Listina z roku 1281. „Endure, Nicolaus dictus Ormous, Andreas, Michael et Nicolaus paruus filij eiusdem, Petrus et Farcasius filij Andree, Mixe et Johannes filius eiusdem, Lampertus filius Budrug de villa Owgia, Bank filius Georgy de Wata, Johannes filius Chekud de Magari ex iobagationibus Castri nostri Posoniensis trahentes originem... seruicys Endure, filiorum et cognatorum suorum... que in exercitu nostro, quem contra Regem Bohemorum... cum sumpma fidelitate strenue bellando pro statu prospero nostri regiminis et Corone studuerunt exercere... a iobagationatu Castri Posoniensis... eximendos, et in numerum, cetum ac collegium seruicium nostrorum transferendos...“ NAGY, Imre – FARKAS, Deák – NAGY, Gyula. *Hazai oklevéltár 1234-1536*. (HO). Budapest : Knoll Károly Akad. Könyvtár Bizománya, 1879, s. 91-92, č. 83.

¹⁰⁷ Listina z roku 1279. „Comes Demetrius, filius Comitatus Hunth... terram Vduarnicorum nostrorum, minor Teszer vocatam... consideratis meritoriis seruitiis... in exercitu nostro, quem contra regem Boemorum habebamus...“ CDH V/2, s. 555-557.

¹⁰⁸ „Magister Philippus, filius Thome... cum contra regem Boemorum, capitalem inimicum nostrum... exercitum moueramus... vnum militem nobis obtulit captiuatum... terram, seu Syluam Ponyk... dedimus...“ CDH V/3, s. 236-238.

¹⁰⁹ „Nicolaus filius Comitatus Laurency; Comes de Zolum... in exercitu nostro generali, quem contra Regem Bohemie... habebamus... coram nostre maiestatis oculis, tamquam miles strenuus... terram Janustelky... dedimus...“ NAGY, Imre – NAGY, Iván – VÉGHÉLY, Dezső. *A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára. Codex diplomaticus domus*

Zaujímavu správu prináša tiež listina Nitrianskej kapituly z roku 1291 ohľadom sporu medzi Sebeslavom, synom Bohumíra a jeho príbuzným Vitkom, synom Vítka z rodu Ludanickovcov. Listina hovorí o tom, že keď Vítko tiahol s kráľom Ladislavom proti Přemyslovi, dal Sebeslavovi do zálohu svoj majetok Štitáre pri Nitre na päť rokov za 50 hrivien. Uvádza tiež vybavenie, ktoré Vitko prebral: čierneho koňa za 15 hrivien a „brnenie“ za 10 hrivien, iného čierneho koňa za 10 hrivien a ďalšieho jazdeckého koňa, palefrida za 5 hrivien. Tiež iné „brnenie“ za 10 hrivien a 10 hrivien v denároch. Môžeme predpokladať, že si zaobstaral dvoch dextrariov a jedného jazdeckého koňa, pričom priemerná cena sa v tejto dobe pohybovala zhruba okolo 10 hrivien. Celkovo sa ukazuje, že aj stredná šľachta pri účasti na vojne musela investovať do koní a zbroje, a nie vždy na to stačili jej vlastné prostriedky.¹¹⁰

Z uvedeného vyplýva, že uhorská armáda sa regrutovala najmä z oblastí dnešného Slovenska a západného Maďarska. Z narácií by sa však mohlo zdať, že záverečná bitka bola plne v réžii uhorských síl. Správy sú samozrejme tendenčné a nepripúšťajú ani náznak nejakej sebareflexie. Český kráľ sa takmer bez výnimky a stereotypne označuje za úhlavného nepriateľa, porušovateľa mieru, prímeria, plieniteľa, prenasledovateľa atď., hoci často to bolo skôr naopak. Výnimkami, keď sa v dvorskej kancelárii rozepamätali, že ide v podstate o príbuzného uhorského panovníka, boli najmä prípady predošlých mierových zmlúv. Ináč ono príbuzenstvo, hlavne za Ladislava IV., slúžilo skôr na ešte väčšie zdôraznenie „nespravodlivosti“ z českej strany. Uhorskú stranu stavajú potom tieto informácie do roly „nevinnej“ obete. Zmienky o účasti na bitke na Moravskom poli sú však v prípade listín z druhej polovice vlády Ladislava IV. často len lakonickým dodatkom pred správami o zásluhách na boji proti Kumánom, Mongolom (Tatárom) či vzbúrencom. To zas poukazuje na to, že víťazstvo z roku 1278, hoci nebolo zabudnuté, predsa len strácalo postupne na cene. V každom prípade uhorský dvor vďaka vnútornému chaosu toto víťazstvo nemohol vôbec, resp. ani čiastočne využiť. Tak sa novým hegemonom v strednej Európe stal „cieľavedomý a úskočný muž zo švajčiarskych hôr“.¹¹¹

senioris comitum Zichy de Zich et Vasonkeo. I. Pest 1871, s. 44, č. 45. Mikuláš bol zvolenským županom najneskôr od 16. októbra 1278 do marca 1281. ZSOLDOS, ref. 1, s. 237.

¹¹⁰ „... Quod Zebezlaus, filius Bogomir, et With, filius With, nobiles de genere Ludan... quod omnis causa... quae inter ipsos... exorta... Quod Zebezlaus... possessionem Vith... Csitar vocatam, quam eidem Zebezla... vsque ad reuolutionem quinque annorum pro quinquaginta marcis, mediantibus litteris nostris pignori obligauerat eunti ad exercitum Ladislai... regis... contra Ottocarum, Regem Bohemiae habebat; et praedictas quinquaginta marcas idem Zebezlaus, filius Bogomir, tam in aestimatione, quam frustis denariorum dedit, et compleuit Vith, filio Vith, supradicto, sicut in prioribus litteris nostris, tunc confectis et emanatis, vidimus contineri: videlicet vnum equum rubri coloris dederat quindecim marcis, et vnam loricam decem marcis, alium equum fusci coloris decem marcis, et vnum palefridum feyerpey coloris, quinque marcis, et vnam loricam decem marcis, et decem marcas promptos denariorum...“ FEJÉR, Georgii. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis VI./I.* (CDH). Budae: Typis typogr. Regiae universitatis Ungaricae, 1831, s. 174-176. KARACSONYI, ref. 6, s. 814. K problematike koní pozri: DVOŘÁKOVÁ, Daniela, *Koň a člověk v středověku. K spolužití člověka a koňa v uhorském království.* Budmerice: Rak, 2007, s. 68-70, 86-87. ISBN 8085501384.

¹¹¹ PAULER, ref. 3, s. 339-340. Porovnaj: VESZPRÉMY, ref. 51, s. 34, 38. Pozri aj: VANÍČEK, ref. 8, s. 194.

Záver

Vojny o babenberské dedičstvo, ktoré zamestnávali s prestávkami viac než štvrtstoročie stredoeurópske elity, zohrávali dôležitú rolu v politicko-vojenských vzťahoch Uhorského kráľovstva. No záverečná fáza tohto boja už nebola plne v réžii uhorského panovníka, tak ako to bolo predtým. Mladý kráľ Ladislav IV. Kumánsky bol totiž len bábkou v rukách šľachtických klík, ktoré popri vzájomných bojoch lavírovali v zahraničnej politike medzi podporou nového nemeckého kráľa Rudolfa I. Habsburského, resp. českého kráľa Přemysla Otakara II. V tomto súperení o vnútorne rozdelené a do chaosu sa prepádajúce Uhorské kráľovstvo ťahal český kráľ za kratší koniec. Dôvodom bolo samozrejme staré nepriateľstvo a vojenské konflikty z rokov 1252 – 1273, ako aj fakt, že české posádky po poslednej vojne z roku 1273 sa už z obsadených západouhorských hradov a miest nestiahli. Přemyslom okupované oblasti boli potom jednou z príčin, ktoré vohnali Uhrov do Rudolfovho náručia.

Po niekoľkoročnom zápase českého panovníka so skúseným a prefikáňm Habsburgovcom, pri ktorom prišiel Přemysl v roku 1276, za symbolickej asistencie Ladislava IV. o všetky svoje dovtedajšie výboje v alpskej oblasti, nadišiel rozhodujúci bod celej dlhej a spletitej série vojen. Stalo sa tak na konci augusta 1278 v bitke na Moravskom poli, kde utrpel český kráľ definitívnu porážku a v boji padol. Uhorská armáda tam vystupovala síce ako dôležitá súčasť Habsburgových síl, no v skutočnosti to bol už iba epilóg arpádovskej expanzie západným smerom, tentokrát v službách tretej, v tomto prípade víťaznej strany – Habsburgovcov.

Za daných okolností, kedy boli pomery v Uhorskom kráľovstve do značnej miery chaotické, jediným pozitívom spojenectva s Habsburgovcami bol zisk stratených území a hradov v západouhorskom pohraničí z českých rúk. Dôležitý bol však tiež fakt, že sa Uhorské kráľovstvo nadobro zbavilo úhlavného nepriateľa v podobe českého kráľa a získalo významného a navyše vďačného spojenca. Skutočným víťazom bol však Rudolf Habsburský a v danej dobe nepredstaviteľnej perspektíve budúcnosti najmä jeho rod ako taký.

Čo sa týka českých nárokov na dedičstvo po Babenbergovcoch, tie sa stali po smrti Přemysla Otakara II. a zisku alpských krajín Habsburgovcami v podstate bezpredmetnými. Přemyslov syn a nástupca Václav II. bol už v inej pozícii voči svojmu svokrovi Rudolfovi Habsburskému a nebol schopný pokračovať v otcovej politike v Podunajsku. A hoci sa staré nároky z času na čas mohli objaviť v mocenských hrách a politických rokovaniach, reálne nad nimi už v podstate nik neuvažoval.

P. ROHÁČ: DIE SCHLACHT AUF DEM MARCHFELD IM JAHRE 1278

Die Kriege um die Erbfolge der Babenberger, die mit einigen Unterbrechungen mehr als ein Vierteljahrhundert die Eliten in Mitteleuropa beschäftigten, spielten eine beträchtliche Rolle in den politisch-militärischen Beziehungen des Königreich Ungarn. Allerdings spielte sich die Endphase der Kämpfe um das Erbe der Dynastie der Babenberger im Unterschied zu der davorliegenden Zeit nicht gänzlich in der Regie des ungarischen Herrschers ab. Der junge König Ladislaus IV. Kumane war nämlich nur eine Marionette in Händen von Adelscliquen, die bei ihren gegenseitigen Machtkämpfen in der auswärtigen Politik zwischen der Unterstützung des neuen römisch-deutschen Königs Rudolf I. Habsburg einerseits und des böhmischen Königs Ottokar Přemysl II. lavierten. In diesem Ringen um das innerlich gesplittete und in einen Chaos verfallende Königreich Ungarn zog der böhmische Monarch den Kürzeren. Der Grund dafür lag einerseits in der alten Feindschaft und den kämpferischen Auseinandersetzungen in den Jahren 1252 – 1273, und andererseits die Tatsache, dass sich die böhmischen Besatzungen aus den im Jahre 1273 in Besitz genommenen westungarischen Burgen und Städten nicht mehr zurückgezogen haben. Die vom Přemysliden

besetzten Gebiete waren dann einer der Gründe, die die Eliten des Königreich Ungarn sozusagen auf Rudolfs Seite geschlagen haben.

Nach mehrjährigen Kämpfen des böhmischen Herrschers mit dem erfahrenen und ausgefuchsten Habsburger, nach denen Přemysl letztlich im Jahre 1276, symbolisch unterstützt durch Ladislaus IV., auf alle seine bisherigen Ausstöße in das Alpengebiet verzichten musste, kam der entscheidende Wendepunkt in einer langen und verwickelten Kriegsserie: Ende August 1278 ereignete sich die Schlacht bei Dürnkrut und Jedenspeigen, bei der der böhmische König eine definitive Niederlage davongetragen hatte und selbst in der Schlacht um sein Leben kam. Die Armee Königreich Ungarns trat zwar als ein wichtiger Bestandteil der Habsburgischen Armee auf, in Wirklichkeit aber ging es vielmehr um einen Epilog der Árpádschen Expansion in Richtung Westen, diesmal in Diensten der bereits dritten und letztlich siegreichen Seite: der Habsburger.

Unter den gegebenen Umständen, als die Verhältnisse im Königreich Ungarn größtenteils chaotisch waren, zählte die Wiedererlangung der Gebiete und Burgen im westungarischen Grenzgebiet als das einzige Positivum des Bündnisses mit den Habsburgern. Daneben war aber auch die Tatsache, dass das Königreich Ungarn ein für alle Mal des Erzfeindes, nämlich des böhmischen Königs, losgeworden ist, und zugleich einen bedeutenden und zudem dankbaren Verbündeten gewonnen hatte, ebenfalls von Bedeutung. Der wahre Sieger hieß allerdings Rudolf von Habsburg und seine Dynastie, die damals noch nicht absehbare Gesichtserfolge vor sich hatte.

Was die böhmischen Ansprüche auf das Erbe der Babenberger betrifft, wurden diese nach dem Tode von Ottokar II. Přemysl und der Besitznahme der Alpengebiete durch die Habsburger völlig belanglos. Wenzel II., der Sohn und Thronfolger von Ottokar II., befand sich in einer völlig anderen Lage Rudolf I. Habsburg, seinem Schwiegervater, gegenüber, und war nicht imstande, die Politik seines Vaters im Donaugebiet fortzusetzen. Und obwohl die alten Ansprüche hin und wieder ins Spiel kamen, sei es in den späteren Machtspielen oder politischen Verhandlungen, fehlte ihrer Verwirklichung jegliche reale Grundlage.